DISCUSSIE EN BESLUITVORMING IN DE TWEEDE KAMER OVER RACISME EN DISCRIMINATIE 2017 - 2020

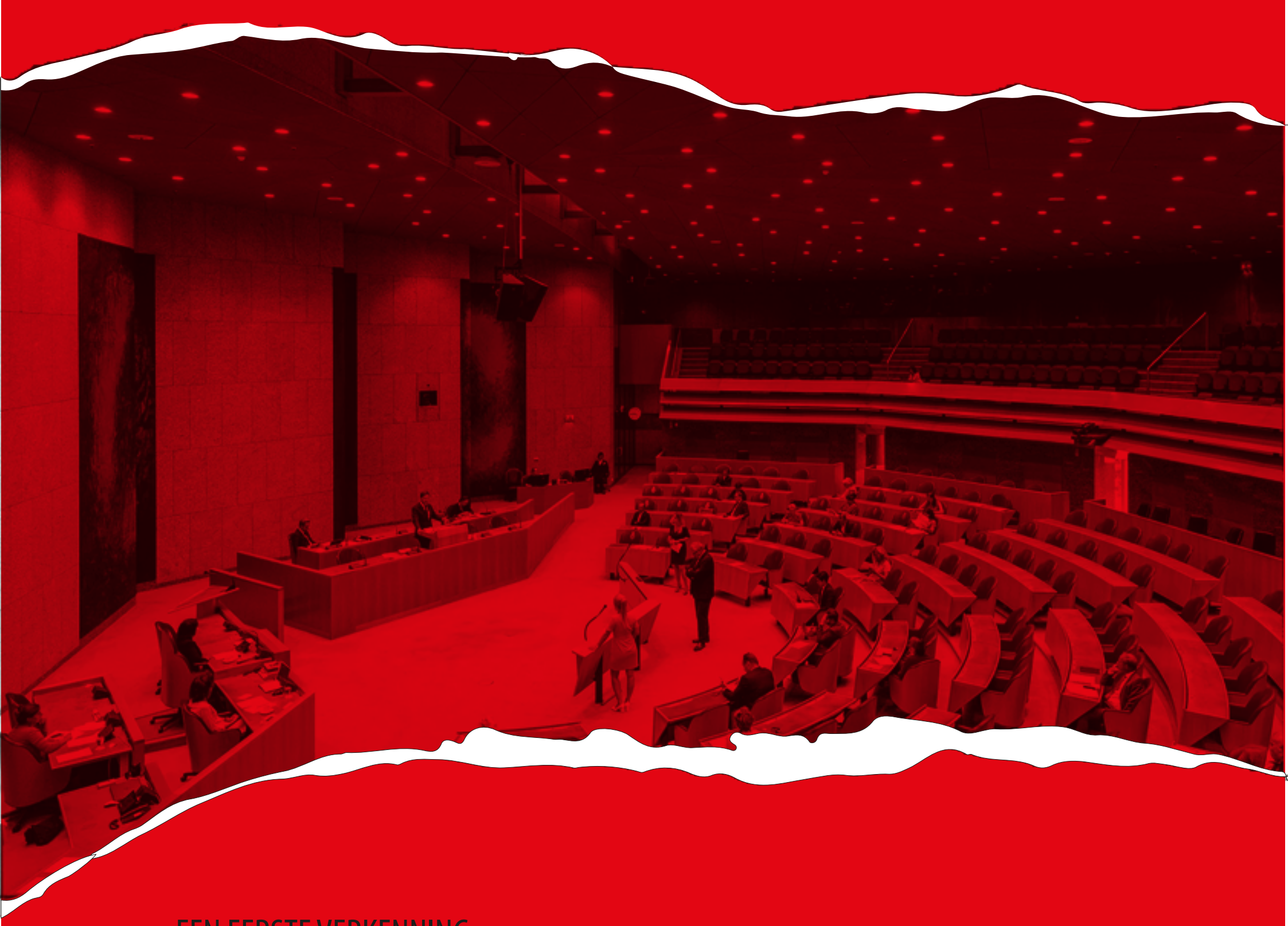

EEN EERSTE VERKENNING

Comité 21 maart
INTERNATIONALE DAG TEGEN RACISME & DISCRIMINATIE

www.21maartcomite.nl
facebook.com/comite21maart

Door Floor Boots en Ewoud Butter
(in opdracht van Comité 21 Maart)

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding 1

2. Verkiezingen 2017 2
   2.1. Verkiezingen 2017: wat beloofden de politieke partijen? 2
   2.2. Verkiezingsuitslag en samenstelling Tweede Kamer 2
   2.3. Formatie 3
   2.4. Regeerakkoord (VVD, CDA, D66, ChristenUnie) 3

3. Beleid en debat op hoofdlijnen 2017- 2020 5
   3.1. Ter inleiding 5
   3.2. Algemeen discriminatie 8
   3.3. Arbeidsmarktdiscriminatie 11
      3.3.1. Stagediscriminatie 12
      3.3.2. Uitzendbureaus 12
   3.4. Discriminatie op de woningmarkt 13
   3.5. Etnisch profileren 14
      3.5.1. Door de politie 14
      3.5.2. Door de belastingdienst 16
   3.6. Seksisme 16
   3.7. Discriminatie van LHBTI-personen 20
   3.8. Discriminatie op grond van herkomst 23
   3.9. Anti-zwart racisme/afrofobie/Zwarte Piet 25
   3.10. Koloniaal en slavernijverleden 27
   3.11. Antisemitisme 29
   3.12. Moslimhaat/moslimdiscriminatie 29
   3.13. Discriminatie van Roma en Sinti 32
   3.14. Discriminatie op grond van beperking 33
   3.15. Leeftijdsdiscriminatie 35

BIJLAGE: DISCRIMINATIE EN RACISME IN DE VERKIEZINGSPROGRAMMA'S 2017 37
Gronden van discriminatie 37
Registratie, wetgeving en handhaving 37
Discriminatie op de arbeidsmarkt 38
Etnisch profileren 39
Koloniaal verleden/ slavernijverleden 39

1. INLEIDING

Op 17 maart 2021 gaat Nederland weer naar de stembus om een nieuwe Tweede Kamer te kiezen. Dit is een goed moment om terug te blikken naar wat het kabinet en de partijen in de Tweede Kamer de afgelopen vier jaar hebben bereikt. In dit rapport kijken wij vooral naar de aanpak van racisme en discriminatie. In de verkiezingsprogramma's van bijna alle politieke partijen stonden in 2017 voornemens om iets tegen discriminatie en racisme te doen. Wat is daarvan terecht gekomen? Wat heeft het kabinet gedaan, wat voor initiatieven zijn er gekomen van de Tweede Kamerfracties en hoe hebben de politieke partijen gestemd?

Wij zijn begonnen dat te inventariseren. We hebben hiervoor voornamelijk gebruik gemaakt van de website van de site overheid.nl (zoekofficielebekendmakingen.nl), van de Tweede Kamer (tweedekamer.nl), de periodieke publicaties 'Stemmingen en koersen' van Radar[1] en diverse publicaties op het internet. Dit is met nadruk een eerste verkenning. Het is namelijk niet mogelijk alles te onderzoeken. Om een indruk te geven: in de periode van maart 2017 tot juli 2020 komt de term discriminatie in ruim 2600 Kamerstukken voor. Soms zijn dit korte moties, dan weer beleidsstukken of transcripties van lange commissievergaderingen of plenaire overleggen.

Behalve discriminatie zijn er nog veel andere mogelijke thema's, deelonderwerpen of doelgroepen waarop gezocht kan worden in de Tweede Kamerstukken. Om ook hiervan een indruk te geven: in dezelfde periode werd het woord racisme 561 keer genoemd. Daarna volgden onder andere antisemitisme (397), leeftijdsdiscriminatie (219), islamofobie (86), moslimdiscriminatie (68), homofobie (57), seksisme (52), jodenhaat (40), moslimhaat (31) en afrofobie (9). In de Tweede Kamerstukken tussen maart 2017 en juli 2020 ging het 317 maal over transgenders, 228 keer ging het over Zwarte Piet en 50 keer ging het over inheemse volken (of volkeren).

Omdat onze tijd voor dit onderzoek gelimiteerd was en wij bij lange na niet alles konden lezen, hebben wij ons beperkt tot enkele hoofdlijnen: de grotere debatten en beleidsnota's over discriminatie. Welke onderwerpen kwamen daar aan de orde, welke moties werden in stemming gebracht en aangenomen? In dit rapport doen wij, zo feitelijk mogelijk, verslag van deze verkenning op hoofdlijnen. Dit betekent dat er nog heel veel buiten dit onderzoek is gevallen: honderden documenten met interessante en relevante informatie, vragen en voorstellen hebben we (nog) niet kunnen lezen en vallen nog buiten ons gezichtsveld. In dit rapport beperken we ons voornamelijk tot het behandelen van de moties waarvoor een Kamermeerderheid was. De vele moties die zijn afgewezen behandelen wij, op enkele uitzonderingen na, niet. In een later stadium hopen we alsnog een analyse van het stemgedrag van verschillende politieke partijen te kunnen presenteren.

In hoofdstuk 2 geven wij een korte schets van de politieke context: de verkiezingen van 2017, de formatie en het regeerakkoord. Hoofdstuk 3 vormt het grootste en belangrijkste deel van dit rapport. Hierin geven we een grove schets van verschillende onderwerpen. We hebben hierbij, op verzoek van het Comité 21 maart, aan twee onderwerpen extra aandacht besteed: bij anti-zwart racisme/afrofobie en moslimhaat hebben we relatief meer documenten bestudeerd. In de bijlage geven we een overzicht van een eerder gepubliceerde analyse van de verkiezingsprogramma's van politieke partijen in 2017. In een later stadium hopen we een vergelijkbaar overzicht te maken van de verkiezingsprogramma's voor de komende verkiezingen.

Bij het verwerken van een grote hoeveelheid data in relatief korte tijd zullen wij ongetwijfeld fouten hebben gemaakt. Correcties en aanvullingen zijn voor een volgende versie daarom van harte welkom bij de auteurs.

[1] https://radar.nl/publicaties

2. VERKIEZINGEN 2017

2.1. Verkiezingen 2017: wat beloofden de politieke partijen?

In vergelijking met 2012 ging het in 2017 tijdens de verkiezingscampagne vaker dan voorheen over immigratie en integratie. Immigratie was door verschillende partijen hoog op de agenda geplaatst door de toestroom van vluchtelingen uit onder andere Syrië in 2015, en het soms gewelddadige verzet daartegen op verschillende plekken in Nederland. Daarnaast was er in vergelijking met vier jaar geleden door de vele terroristische aanslagen in Europa in 2015 en 2016 meer aandacht voor radicalisering en vooral 'jihadistisch terrorisme'.

Dit leidde bij een aantal partijen tot voorstellen die volgens de Nederlandse Orde van Advocaten haaks stonden op de rechtsstaat en vooral een inperking waren van de geloofsvrijheid van moslims.[2] Voorbeelden die zij noemden waren onder andere "een verbod op buitenlandse financiering van moskeeën (CDA), denaturalisatie van criminelen met een dubbele nationaliteit (VNL), het niet toelaten van immigranten uit islamitische landen (PVV), het desnoods stateloos maken van Nederlanders die zich aansluiten bij een terroristische organisatie (VVD) en het opeisen van rechten voor christenen die aan andere groepen worden onthouden (SGP)." [3]

In 2017 analyseerde Ewoud Butter voor het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) en Republiek Allochtonië[4] alle verkiezingsprogramma's op verschillende thema's, waaronder de aanpak van discriminatie.[5] In de bijlage geven wij van dit laatste onderdeel een samenvatting. Hieruit blijkt dat bijna alle partijen zich in 2017 uitspraken tegen (vormen van) discriminatie. De VVD wilde discriminatie vooral bestrijden middels betere handhaving en door in te zetten op voorlichting en onderwijs. Andere partijen deden voorstellen om de wetgeving te veranderen, de registratie van discriminatie te vergemakkelijken of de politie en het Openbaar Ministerie meer armslag te geven. Ook werden er door diverse partijen specifieke voorstellen gedaan om discriminatie op de arbeidsmarkt tegen te gaan.
Aan sommige onderwerpen, zoals etnisch profileren, het koloniaal- en slavernijverleden werd vooral aandacht besteed door de partijen D66, GroenLinks, PvdA, SP, ChristenUnie, DENK, PvdD en Artikel 1 (voorganger van BIJ1).

2.2. Verkiezingsuitslag en samenstelling Tweede Kamer

Op 15 maart 2017 vonden de verkiezingen plaats. De twee coalitiepartijen (VVD en PvdA) verloren beiden flink: de VVD verloor 8 zetels en de PvdA verloor 29 zetels. Uitgezonderd de ChristenUnie, de SGP en de SP wonnen alle oppositiepartijen zetels. De nieuwe partijen DENK en Forum voor Democratie (FvD) kwamen met respectievelijk 3 en 2 zetels in de nieuwe Tweede Kamer die op 23 maart 2017 werd geïnstalleerd.

---

[2] http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/de-verkiezingsprogramma-s-en-de-vrijheid-van-godsdienst

[3] https://nos.nl/artikel/2158168-advocaten-veel-verkiezingsprogramma-s-ondermijnen-rechtsstaat.html

[4] Zie een overzicht hier: http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/integratie-discriminatie-en-meer-in-de-verkiezingsprogramma-s

[5] E. Butter (2017), Wat zeggen de verkiezingsprogramma's over immigratie, integratie, discriminatie en tegengaan van radicalisering?. Utrecht: KIS

Verkiezingsuitslag

VVD: 33
PVV : 20
CDA: 19
D66: 19
GROENLINKS: 14
SP: 14
PvdA.: 9
ChristenUnie: 5
PvdD: 5
50PLUS: 4
SGP: 3
DENK: 3
FvD: 2

2.3. Formatie

Het duurde nog een paar maanden voordat na een lange formatieperiode een nieuwe regering aantrad. Na het enorme verlies liet de PvdA weten het niet gepast te vinden deel te nemen aan een nieuw kabinet. Tot half juni werd geprobeerd een kabinet te vormen met de VVD, het CDA, D66 en GroenLinks, maar dit liep stuk op het onderwerp migratie, en dan vooral op mogelijke afspraken tussen de EU en Turkije, en de mogelijkheid van vergelijkbare afspraken met andere landen.

Op 27 juni concludeerde informateur Tjeenk Willink in zijn eindverslag dat de enige mogelijkheid voor een meerderheidskabinet een kabinet was met de vier partijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie. Op 9 oktober lag er een voorlopig coalitieakkoord en op 26 oktober kon het nieuwe kabinet geïnstalleerd worden.

Verlies van krappe meerderheid

Aan de kleine meerderheid (76 van de 150 Kamerzetels) die het kabinet had, kwam in september 2019 een einde, toen de VVD het lid Wybren van Haga uit de Tweede Kamerfractie zette. Van Haga besloot zijn zetel niet op te geven en door te gaan als eenmansfractie. Op 22 mei 2020 maakte Van Haga bekend dat hij lid geworden was van FvD.

Na de verkiezingen van de Eerste Kamer in 2019 verloor het kabinet ook zijn meerderheid in de Eerste Kamer. Dit betekende dat het kabinet sindsdien zowel in de Tweede als de Eerste Kamer meerderheden moest vormen door samen te werken met andere partijen ‘over links’ of ‘over rechts’.

Afsplitsingen

Behalve Van Haga waren er de afgelopen vier jaar meer Kamerleden die in de Tweede Kamer bleven, maar niet meer als lid van de fractie waarvoor zij gekozen werden. Femke van Kooten Arissen verliet de fractie van de Partij voor de Dieren (PvdD) en vormde tijdelijk (van mei 2020 tot en met augustus 2020) een fractie met Henk Krol die 50PLUS had verlaten. Deze fractie wordt in de Kamerstukken en in dit rapport omschreven als de Groep Krol/vKA.

2.4. Regeerakkoord (VVD, CDA, D66, ChristenUnie)

In oktober 2017 werd het regeerakkoord Vertrouwen in de Toekomst gepresenteerd.
De coalitiepartijen schreven hierin over discriminatie onder andere:

> "Een democratische samenleving kan alleen functioneren als we een grens trekken als vrijheden van de ander worden bedreigd, als iedereen meedoet en discriminatie wordt bestreden. Voor homohaat, antisemitisme, moslimhaat, eerwraak, genitale verminking, kinderhuwelijken, gedwongen huwelijken, haat zaaien en geweld tegen andersdenkenden en tegen minderheden is geen plaats in onze samenleving."

Het regeerakkoord bevatte onder andere de volgende voornemens:[6]

- het discriminatieverbod van artikel 1 van de Grondwet uit te breiden met de discriminatiegronden seksuele gerichtheid en beperking of handicap/chronische ziekte.
- het initiatiefvoorstel van D66, GroenLinks en PvdA te steunen om de Algemene wet gelijke behandeling aan te vullen ter verduidelijking van de rechtspositie van transgender personen en personen met een intersekse conditie.
- de strafmaat voor haatzaaien (artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht) te verdubbelen van 1 naar 2 jaar.
- arbeidsdiscriminatie met kracht aanpakken en een actief diversiteits- en antidiscriminatie-beleid te gaan voeren.
  Het 'Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie' uit 2014 krijgt een vervolg met o.a.:
  - aandacht voor het bestrijden van discriminatie in sollicitatieprocedures.
  - aandacht voor zwangerschapsdiscriminatie.
  - en aandacht voor de rol van de inspectie SZW die sinds 2015 een speciaal inspectieteam heeft om discriminatie op de werkvloer te bestrijden.

[6] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2016-deel-2/

3. BELEID EN DEBAT OP HOOFDLIJNEN 2017- 2020

3.1. Ter inleiding

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is in Nederland coördinerend minister discriminatie. In het kabinet Rutte III is dat minister Ollongren van D66. Vanwege gezondheidsredenen was zij vanaf oktober 2019 zes maanden afwezig en werd zij als minister vervangen door Raymond Knops van het CDA. De minister van Binnenlandse Zaken rapporteert jaarlijks over de voortgang van het discriminatiebeleid en doet dat namens de minister van Justitie en Veiligheid (JenV), de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media (BVOM) en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Discriminatiecijfers

De minister van Binnenlandse Zaken stuurt ook jaarlijks de Discriminatiecijfers naar de Tweede Kamer van de meldpunten die discriminatie registreren en het rapport 'Cijfers in Beeld' met de cijfers van het Openbaar Ministerie (OM).
Het eerste rapport wordt ieder jaar samengesteld door Art.1 en bevat de cijfers van de politie, antidiscriminatievoorzieningen (ADV's), College voor de Rechten van de Mens en Meldpunt internetdiscriminatie (MiND), het bureau dat internetdiscriminatie registreert. Deze jaarlijkse rapporten zijn terug te vinden op discriminatie.nl.

Volgens het laatste rapport, Discriminatiecijfers 2019, ontvingen de antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) in 2019 meldingen over 4.382 incidenten.[7] Dit betekende een toename van 1,4 procent ten opzichte van 2018. Ook bij de politie en het College voor de Rechten van de Mens was sprake van een toename van het aantal meldingen.
Net als dit in voorgaande jaren het geval was, was herkomst bij zowel de politie (39%) als bij de ADV's (44%) de vaakst geregistreerde discriminatiegrond. Dit wordt niet verder gespecificeerd naar bepaalde groepen. Bij de ADV's werd verder relatief vaak melding gedaan van discriminatie op de gronden handicap (12%) en geslacht (12%), uitgesplitst in discriminatie van transgender personen (2%) en mensen met overig geslachten (10%). In vergelijking met vorig jaar nam het aantal meldingen van moslimdiscriminatie iets af (van 5% naar 4%) en het aandeel antisemitisme iets toe (van 1% naar 2%). Wat over 2019 verder opviel was het relatief hoge aantal meldingen van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid (van 4% naar 9%). Dit waren waarschijnlijk meldingen over de Nederlandse vertaling en door velen ondertekende Nashville-verklaring en meldingen over het mogelijkerwijs niet meer vergoeden van kunstmatige inseminatie voor lesbische vrouwen.

[7] https://discriminatie.nl/files/2020-04/Discriminatiecijfers%20in%202019.pdf

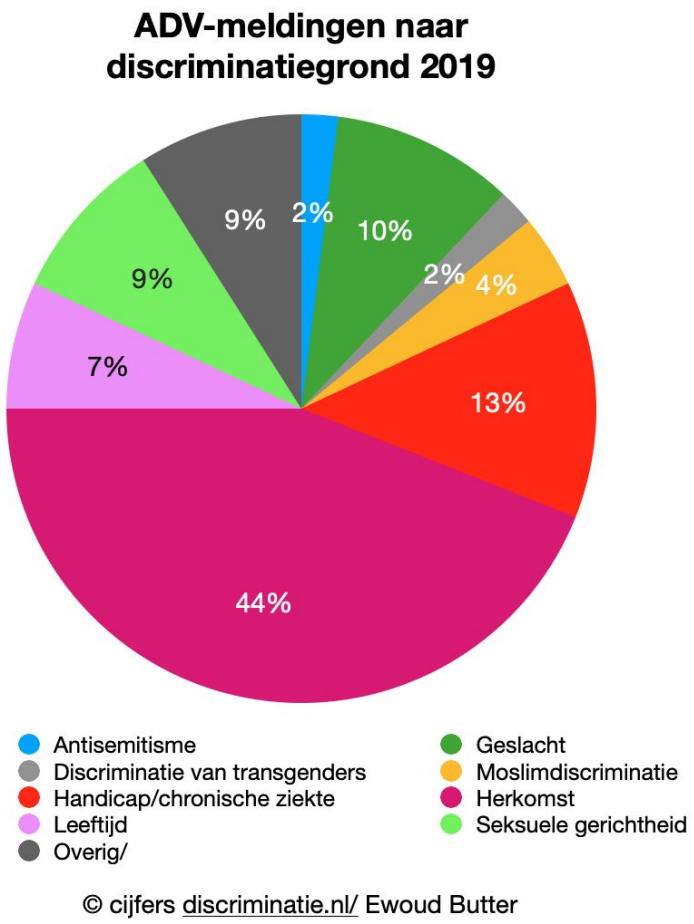

De cijfers van de politie over 2019 waren minder informatief dan voorgaande jaren. De cijfers werden dit jaar niet meer uitgesplitst in reguliere incidenten (waaronder ook eigen waarnemingen van agenten tijdens dienst, zonder dat zijzelf daar persoonlijk het slachtoffer van waren) en incidenten tegen werknemers met een publieke taak, waaronder voor een belangrijk deel ook politieagenten. Daarnaast bleek dat de politie gestopt is met het registreren van moslimdiscriminatie.[8]

Het rapport 'Cijfers in Beeld 2019' van het Openbaar Ministerie laat zien dat het aantal ingestroomde specifieke discriminatiefeiten (123) gestegen is ten opzichte van 2018. Het merendeel van die zaken ging over groepsbelediging en daarin kwam discriminatie op gebied van ras het meest voor (41%), op de voet gevolgd door antisemitisme (40%). Op het gebied van antisemitisme zijn de meeste meldingen gerelateerd aan uitlatingen tijdens voetbal(wedstrijden). De grootste groep verdachten van specifieke discriminatiefeiten zijn voetbalsupporters (40%) en 'personen van Westerse afkomst' (40%). Deze laatste groep werd tot 2017 door het OM nog betiteld als 'blanke particulieren'.[9]

In 2020 verscheen ook het onderzoek Ervaren Discriminatie II van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Hieruit bleek dat Turkse en Marokkaanse Nederlanders van alle onderzochte

[8] http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/politie-bevestigt-geen-aparte-registratie-van-moslim discriminatie-meer

[9] http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/in-2019-werden-47-personen-veroordeeld-vanwege-discriminatie

bevolkings-groepen het vaakst discriminatie ervaren.[10] Ruim twee derde van de Turkse Nederlanders (69%) en Marokkaanse Nederlanders (72%) voelde zich (inclusief twijfel) vooral gediscrimineerd op grond van hun etnische achtergrond. De helft van de Turkse Nederlanders (50%) en bijna tweederde (63%) van de Marokkaanse Nederlanders geeft aan zich (ook) gediscrimineerd te voelen op grond van hun geloof. In vergelijking met 2013, toen een vergelijkbaar onderzoek werd uitgevoerd, is er onder deze groepen wel sprake van een lichte afname van de ervaren discriminatie. Dit is mogelijk het gevolg van de economische voorspoed in de afgelopen jaren waardoor er iets minder discriminatie op de arbeidsmarkt werd ervaren.

Met onderstaande figuur uit het SCP-rapport geeft het SCP aan welke percentages van bevolkingsgroepen negatieve bejegening en ongelijke behandeling hebben ervaren in 2018. Deze rangorde laat zich volgens het SCP ook lezen als een 'ervaren stigmatiseringsladder'. Joodse Nederlanders ontbreken in dit overzicht omdat ze een te kleine bevolkingsgroep vormen.

Mate van ervaren negatieve bejegening en ongelijke behandeling, naar groep, totale Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder (in procenten)

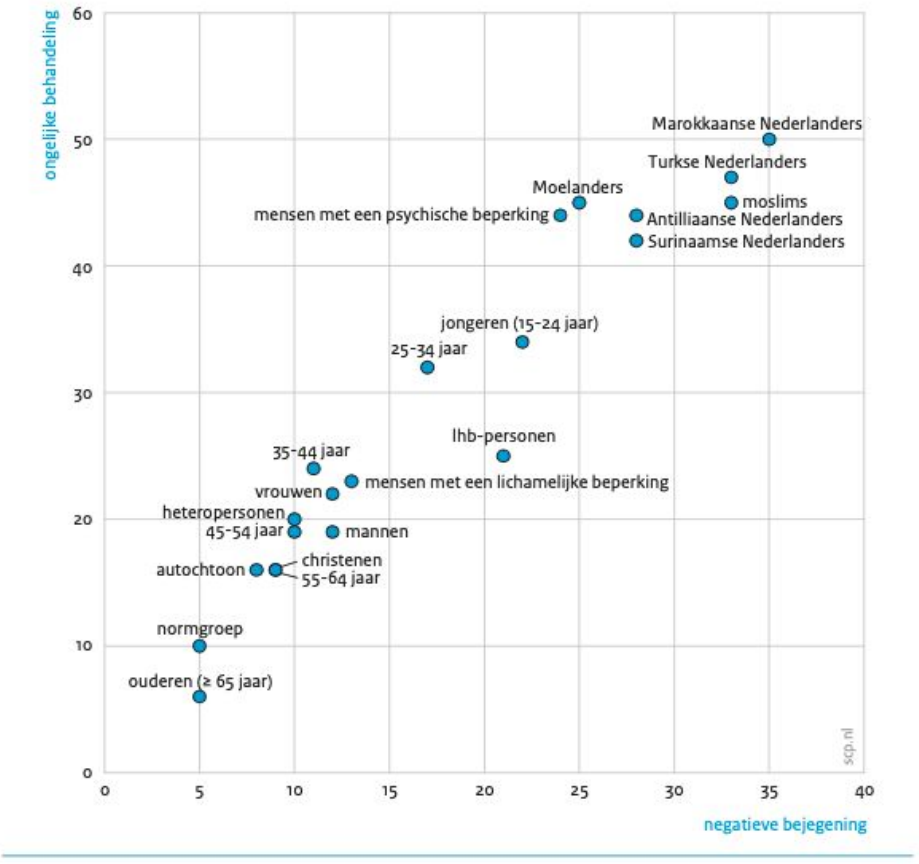

Bron: SCP/CBS (ED'18)

10

http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/ruim-twee-derde-van-turkse-en-marokkaanse-nederlanders-ervaart-discriminatie

3.2. Algemeen discriminatie

In dit hoofdstuk behandelen wij het beleid en initiatieven in de Tweede Kamer die gericht zijn tegen specifieke vormen van discriminatie. In deze paragraaf behandelen wij de generieke infrastructuur en andere onderwerpen die verder in dit hoofdstuk niet aan de orde komen? We hebben hiervoor voornamelijk gebruik gemaakt van de website van de Tweede Kamer (tweedekamer.nl), van de site overheid.nl (zoekofficielebekendmakingen.nl), de periodieke publicaties *Stemmingen en koersen* van Radar en diverse publicaties op het internet, waaronder de site Republiek Allochtonië.

Versterking ADV's en lokale aanpak van discriminatie

Vanaf 2009 is in de Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (Wga) vastgelegd dat iedere gemeente haar inwoners toegang moet bieden tot een antidiscriminatievoorziening (ADV). Maar weinig mensen weten een ADV te vinden. Tijdens het voorjaar van 2017 werden diverse moties aangenomen om de ADV's beter te laten functioneren. DENK, GroenLinks en de PvdA vroegen het kabinet in twee moties om in gesprek te gaan met gemeenten en meer te investeren in het creëren van bewustzijn over wat discriminatie is.[11] GroenLinks en PvdA drongen erop aan te zoeken naar een alternatieve financieringssystematiek van ADV's[12] en de VVD vroeg de regering om een overzicht van alle antidiscriminatiemeldpunten, zowel aangestuurd door de overheid als door maatschappelijke organisaties.[13]

Het kabinet besloot daarna de ADV's intensiever te monitoren.[14] Ook zijn de ADV's nadrukkelijker onder de aandacht van gemeenteambtenaren gebracht via een "Handreiking antidiscriminatiebeleid voor gemeenten" in 2018 en door vijf masterclasses in 2019.[15] Verder is in 2020 een project gestart om mensen beter te begeleiden bij het melden van discriminatie en bij het traject dat daarop volgt.[16]

Continuering Meldpunt internetdiscriminatie

Nadat het kabinet aankondigde de subsidiëring van het Meldpunt internetdiscriminatie (MiND) stop te willen zetten, diende Nevin Özütok (GroenLinks) met succes een motie in waarin de regering werd gevraagd "te garanderen dat mensen ook na 31 december 2019 melding kunnen maken van online discriminatie bij een onafhankelijk meldpunt en daarvoor een voorziening te treffen."[17] In afwachting van een definitieve oplossing heeft het Kabinet besloten dat het MiND bij NL Confidential operationeel zal blijven.[18]

[11] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-123.html
[12] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-126.html
[13] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-131.html
[14] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332
[15] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332
[16] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332
[17] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e370
[18] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332

Monitoring discriminatiezaken

Er loopt een project waarbij Politie, OM en ADV's nauwer samenwerken op basis van een periodieke geüpdatete lijst van meldingen, aangiftes, mutaties en processen-verbaal van discriminatie, zodat discriminatie-incidenten beter kunnen worden afgehandeld.[19]

Divers vakmanschap en inclusiviteit bij de politie

In het kader van het 'Actieplan Veiligheid LHBTI' is er meer aandacht voor de aanpak van de politie inzake inclusiviteit en divers vakmanschap gekomen.[20] Het curriculum divers vakmanschap bij de politie is geactualiseerd onder de titel: «Politie voor iedereen» dat het programma: «Kracht van het Verschil» vervangt.

Straffen[21]

In 2017 werd een motie van de ChristenUnie en 50PLUS[22] aangenomen waarin de regering werd verzocht om, in overleg met de Raad voor de rechtspraak en vertegenwoordigende organisaties, te onderzoeken op welke wijze (taak)straffen kunnen worden toegesneden op het discriminatoire karakter van het delict.
Ook werd een motie van DENK aangenomen, waarin de regering werd verzocht om te onderzoeken of en hoe door de overheid gefaciliteerd contact tussen veroordeelde daders van discriminatie en slachtoffers van discriminatie een verantwoorde en effectieve wijze van bestraffing van discriminatie kan zijn.

Sociale media en hate speech

In Duitsland werd op 30 juni 2017 een wet aangenomen waarmee online discriminatie op sociale media en nepnieuws op internet moet worden tegengegaan. Sociale mediabedrijven zijn verplicht om strafbare uitingen waarover ze meldingen krijgen binnen 24 uur te verwijderen. Zo niet, dan kunnen ze rekenen op enorme boetes. Naar aanleiding van een motie van de ChristenUnie en de PvdA[23] stuurden de ministers van BZK en JenV op 6 juli 2017 een brief naar de Tweede Kamer. Volgens het kabinet is de Nederlandse aanpak adequaat en is aanvullende wetgeving niet nodig.

In een brief aan de Tweede Kamer liet coördinerend minister Ollongren in juni 2020 weten dat verkend wordt of er een aanpak van online uitingen met een uitsluitend of kwetsend karakter mogelijk is, ook wanneer deze in juridische zin niet strafbaar of anderszins onrechtmatig zijn.[24] Het idee is internetgebruikers te motiveren om zelf op te komen tegen dergelijke berichten. Hiertoe worden twee pilots uitgevoerd: een pilot bewustwording en een pilot handelingsperspectief.

Intimiderende filmpjes

Opmerkelijk was een motie die op 13 maart 2019 werd aangenomen die ging over het gedrag van Tweede Kamerleden. CDA-Kamerlid Van der Molen diende een motie in waarin werd opgeroepen geen intimiderende filmpjes te maken van Kamerleden die hiervoor vanwege hun afkomst werden uitgekozen.[25]

[19] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332
[20] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e389
[21] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2017-deel-1/
[22] 30950-109
[23] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20162017-65-7.html
[24] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html
[25] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-171.html

Buitenlandse Zaken

Discriminatie kan ook ter sprake komen bij andere departementen zoals Buitenlandse Zaken. We hebben hier in deze studie niet structureel naar gekeken, maar noemen als voorbeeld een plenair debat op 14 november 2019 over de begroting Buitenlandse Zaken voor het jaar 2020.[26]
Tijdens dit debat vroegen de partijen D66, ChristenUnie, CDA, VVD, GroenLinks, PvdA en SP de regering in een motie[27] om in de Mensenrechtenraad van de VN persvrijheid, LHBTI-rechten en de bescherming van religieuze minderheden, waaronder niet-gelovigen en andersdenkenden, tot een speerpunt te maken. PvdA en GroenLinks vroegen het kabinet met brede steun om te komen tot een nieuwe assertieve coalitie die de universele mensenrechten dient te beschermen. [28] SGP en de PvdA vroegen ten slotte om het aan de kaak blijven stellen van de discriminatie van Papoea's.[29]

Naar aanleiding van de Black Lives Matters-protesten in het voorjaar van 2020 werd in juli 2020 een debat over institutioneel racisme gevoerd. Tijdens dit debat werden onder andere de volgende moties aangenomen:

- Een motie van PvdA en CDA waarin de regering verzocht wordt om een divers samengestelde Staatscommissie Discriminatie en Racisme in te stellen die op langjarige basis onderzoek kan doen naar de stand van racisme in Nederland, voorstellen doet en de effecten van beleid kan monitoren.[30]
- Een motie van PvdA en D66 waarin gepleit wordt in de lerarenopleiding en opleidingen voor de jeugdzorg expliciet aandacht te besteden aan racisme, discriminatie en antisemitisme.[31]
- Een motie ingediend door D66 samen met DENK, VVD, GroenLinks, PvdA, ChristenUnie, PvdD, 50PLUS en Groep Krol/vKA waarin de regering wordt verzocht, een nationaal coördinator discriminatie en racisme aan te stellen voor de aanpak van discriminatie, racisme en die kan zorgen voor meer inclusiviteit bij de overheid.[32]
- Een motie van DENK en D66 waarin zij de regering verzoeken er blijvend op toe te zien dat mensenrechten en antidiscriminatie een herkenbaar en belangrijk onderdeel vormen van de nieuwe kerndoelen van het basis- en voortgezet onderwijs.[33]
- Een motie van D66, CDA, GroenLinks en PvdA over een meldplicht voor racistische of discriminerende verzoeken op de arbeids- en de woningmarkt.[34]
- Een motie van GroenLinks en D66 waarin werd voorgesteld om van 2023 een herdenkingsjaar van de slavernij te maken. Dit omdat alhoewel slavernij in 1863 werd afgeschaft, tot slaaf gemaakte mensen tot 1873 moesten doorwerken. In 2023 is het dan 150 jaar geleden.[35]

[26] https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2019A04878
[27] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-V-33.html
[28] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-V-34.html
[29] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-V-39.html
[30] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-186.html
[31] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-187.html
[32] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z13217&did=2020D28056
[33] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z13062&did=2020D27859
[34] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z13070&did=2020D27867
[35] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z13071&did=2020D27868

3.3. Arbeidsmarktdiscriminatie, inclusief stagediscriminatie en discriminatie door uitzendbureaus

Kabinet Rutte II (VVD en PvdA) startte in 2014 met het 'Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie'. Het derde kabinet Rutte schreef in het regeerakkoord (zie paragraaf 2.4.) hieraan een vervolg te willen geven door "arbeidsdiscriminatie met kracht" aan te pakken "en een actief diversiteits- en antidiscriminatiebeleid te gaan voeren".

Een paar maanden na het aantreden van het nieuwe kabinet, in januari 2018, werd tijdens de begrotingsbehandeling van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een motie aangenomen van D66 en PvdA. Daarin werd de regering verzocht om voor 1 juni 2018 met een vernieuwd actieplan arbeidsmarktdiscriminatie te komen en daarin voorstellen te doen om de handhavende rol van de Inspectie SZW te versterken.

Op 19 juni 2018 werd het 'Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie 2018-2021' gepresenteerd,[36] dat later dat jaar, op 22 november werd gevolgd door een uitwerking in het 'Implementatieplan Arbeidsmarktdiscriminatie 2018-2021'. Hierin werd aangekondigd dat:

- De bevoegdheden van de Inspectie SZW worden verruimd, zodat deze niet alleen kan optreden tegen discriminatie op de werkvloer, maar ook tegen discriminatie tijdens het werving- en selectieproces. Hiertoe zal de Arbeidsomstandighedenwet gewijzigd moeten worden.
- Er instrumenten worden ontwikkeld om vooroordelen bij werving en selectie tegen te gaan.
- Kennis over discriminatie en uitsluiting op de arbeidsmarkt wordt onder werkgevers vergroot en er wordt meer bewustwording gecreëerd.

De aanpak richt zich op discriminatie op gronden als leeftijd, afkomst, sekse, handicap en seksuele gerichtheid. Door middel van vijf verschillende onderzoeken is er kennis verzameld over (onbewuste) vooroordelen en discriminatie in de werving- & selectiepraktijk.[37] Het Programma Verdere Integratie op de Arbeidsmarkt (VIA) onderzoekt in acht pilots wat werkt om de arbeidsmarktpositie van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond te verbeteren.[38]

Deze kennis kan worden vertaald in effectieve maatregelen en gebruikt door de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Door de Inspectie SZW zijn in 2019 240 verkennende inspecties uitgevoerd bij bedrijven en intermediairs op de arbeidsmarkt. Ook is er een netwerk opgezet van experts en betrokken organisaties waarbinnen kennis en signalen over arbeidsmarktdiscriminatie worden gedeeld.[39] Het gaat om organisaties als de ADV's, het College voor de Rechten van de Mens, de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) en het UWV.

Om bewustwording onder werkgevers te vergroten is een campagne over diversiteit opgezet door BNR-nieuwsradio: Verderkijkers.[40]

De Tweede Kamer heeft de afgelopen jaren diverse malen door middel van moties gevraagd om een aanscherping van het beleid. Hieronder noemen we enkele aangenomen moties:

[36] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-1/
[37] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-1003.html
[38] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-848.html
[39] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332
[40] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html#ID-939979-d36e332

- Een motie van de SP en de PvdA waarin werd gesteld dat de rijksoverheid als werkgever, alle middelen moet inzetten om discriminatie op de werkvloer te voorkomen en daarover moet rapporteren in de voortgangsrapportage.[41]
- Een motie van 50PLUS waarin de regering werd uitgenodigd te verkennen hoe de effectiviteit van beleid om arbeidsmarktdiscriminatie tegen te gaan beter kan worden vastgesteld.[42]
- Een motie van DENK waarin verzocht wordt maatregelen te nemen ten aanzien van werkgevers die gericht zijn op het vergroten van (juridische) kennis over discriminatie.[43]
- Een motie van DENK waarin wordt voorgesteld dat de Inspectie SZW vaker een beroep doet op de inzet van mystery guests en mystery calls.[44]
- Een motie van 50PLUS waarin de regering wordt opgeroepen het goede voorbeeld te geven en de ruimte voor (instroom van) 50-plussers bij de rijksoverheid maximaal te benutten.[45]

3.3.1. Stagediscriminatie

Om stagediscriminatie te bestrijden heeft het kabinet onderzoek laten doen naar de overgang van het mbo naar de arbeidsmarkt (door SEO)[46] naar hoe de arbeidsmarktkansen van hbo'ers met een migratieachtergrond vergroot kunnen worden (door ROA en Klooster Onderzoek en Advies)[47]. En wordt onderzocht wat effectieve interventies zijn om stagediscriminatie tegen te gaan. Daarnaast worden projecten ontwikkeld die gericht zijn op het vergroten van bewustwording bij leerbedrijven, mbo-scholen en studenten[48] en zal een campagne tegen stagediscriminatie worden gelanceerd. Naar aanleiding van een aangenomen motie van GroenLinks en CDA wordt een meld-app voor stagediscriminatie ontwikkeld.[49] Tot slot heeft de minister van OCW toegezegd de inzet van een diversiteitscoach te willen verkennen.[50]
Verder is een motie van GroenLinks aangenomen waarin de regering werd verzocht te onderzoeken of de succesvolle training *Selecteren zonder vooroordelen* van het College voor de Rechten van de Mens een verplichtend karakter kan krijgen voor bedrijven die een erkend leerbedrijf willen worden.[51]

3.3.2. Uitzendbureaus

Een onderwerp dat meerdere keren de aandacht kreeg was discriminatie door uitzendbureaus. In verschillende moties werd het kabinet opgeroepen om hier aandacht aan te besteden. We geven hieronder enkele voorbeelden van aangenomen moties:

- Omdat de Inspectie SZW onvoldoende mogelijkheden heeft om in te grijpen, wordt de regering via een motie van de SP verzocht ervoor te zorgen dat uitzendbureaus bestraft worden indien zij zich schuldig maken aan arbeidsmarktdiscriminatie.[52]

[41] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-146.html
[42] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-859.html
[43] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-863.html
[44] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-866.html
[45] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-861.html
[46] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-1013.html
[47] http://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/ook-het-hbo-kan-meer-doen-voor-gelijke-kansen-op-de-arbeidsmarkt
[48] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31524-443.html
[49] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35252-15.html
[50] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-21-10.html
[51] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31524-377.html
[52] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-858.html

- D66 en het CDA pleiten in twee aangenomen moties voor een meldplicht bij discriminerende verzoeken aan uitzendbedrijven.[53] [54]
- In een gezamenlijk motie van D66, PvdA, CDA, SP en GroenLinks werd de regering verzocht in gesprek te gaan met de uitzendsector over bijvoorbeeld het inzetten van mystery guests om expliciet te controleren op discriminatie. In een andere motie van GroenLinks en PvdA werden ook mystery calls genoemd.[55]
- De SP kreeg voldoende steun voor een motie waarin werd voorgesteld dat overheden voor een bepaalde periode geen zaken meer doen met uitzendbureaus die veroordeeld zijn voor discriminatie.[56]
- PvdA en GroenLinks kregen een meerderheid voor een motie waarin de regering werd verzocht om met de uitzendbranche in gesprek te gaan om het SNA-keurmerk met een actieve antidiscriminatiebepaling aan te scherpen, zodat discriminatie bij alle uitzendbureaus kan worden uitgebannen.[57]
- Ook was er een meerderheid voor een motie van SP, PvdA, GroenLinks en PvdD om het verbod op discriminatie te betrekken bij de kwaliteitseisen voor uitzendbureaus.[58]

Diversiteitsbeleid: charter diversiteit

Om diversiteitsbeleid te promoten, wordt veel waarde gehecht aan het Charter Diversiteit, een Europees initiatief waaraan 24 landen meedoen. Het Charter is een intentieverklaring en richt zich op werkgevers uit de publieke en private sector. Door het Charter te ondertekenen committeert een organisatie zich aan zelf opgestelde doelen om diversiteit en inclusie op de werkvloer te bevorderen. Nadat alle ministeries het Charter hadden ondertekend, werd de 'Checklist diversiteitsbeleid gemeenten' gepubliceerd.

Via een motie van DENK werd de regering verzocht decentrale overheden en semipublieke instellingen met klem aan te sporen het Charter Diversiteit te ondertekenen.[59] Ook werd een motie[60] van D66 aangenomen waarin gevraagd werd het Charter Diversiteit onder de aandacht te brengen binnen alle lagen van het openbaar bestuur in Nederland.

3.4. Discriminatie op de woningmarkt

Discriminatie op de woningmarkt werd op 24 mei 2018 tijdens een debat over de beschikbaarheid en de betaalbaarheid van woningen[61] besproken. Het werd door de PvdA aangekaart naar aanleiding van een onderzoek van de NOS en de Groene Amsterdammer[62] "waaruit naar voren [is] gekomen dat er structureel door makelaars wordt gediscrimineerd. Daar moet tegen opgetreden worden. Dat moet!" Aanwezig bij dit overleg was minister Ollongren van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De ministers reactie was dat zij "discriminatie op de woningmarkt ten zeerste afkeurt" en "dat er voor volgende week een gesprek met de sector op de agenda staat". De minister

[53] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-867.html
[54] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-824.html
[55] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-823.html
[56] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z05189&did=2018D21230
[57] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-830.html
[58] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-189.html
[59] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-7-11.html
[60] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-166.html
[61] https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2018A01026
[62] Zie hier het onderzoek dat De Groene Amsterdammer heeft gedaan naar discriminatie op de woningmarkt: https://www.groene.nl/artikel/rachid-is-ook-gewoon-een-nette-jongen

wilde eerst horen wat de sector zelf al voor stappen had ondernomen om discriminatie tegen te gaan en zei ten tijde van het debat nog geen signalen te hebben ontvangen dat dit stelselmatig gebeurt.
Tijdens dit debat dient de PvdA een motie in waarmee het kamerlid de regering verzoekt "in samenwerking met gemeenten discriminatie actiever te bestrijden door actief overtredingen op te sporen en te sanctioneren."[63] De motie werd aangenomen.

Een klein jaar later vond er op 26 maart 2019 een plenair debat plaats specifiek over discriminatie op de woningmarkt[64]. De minister benadrukte het belang van melding maken bij een meldpunt discriminatie en gaf aan dat een effectieve aanpak van dit probleem alleen in samenwerking met de sector kan. Er is sprake van het opzetten van een gestandaardiseerde huurdersscreening; de minister laat onderzoek doen naar de aard en de omvang van het probleem. Hieronder een overzicht van de aangenomen moties:

- Een motie waarin GroenLinks, PvdA, SP en DENK de regering verzoeken om te verkennen hoe het selectieproces van potentiële huurders transparant kan worden gemaakt, waardoor het eenvoudiger wordt om eventuele discriminatie te bewijzen.[65]
- Een motie van DENK waarin wordt verzocht er bij twee brancheorganisaties op aan te dringen om makelaars die aangesloten zijn en de wet overtreden, uit de vereniging te gooien.[66]
- Een motie van D66, PvdA en GroenLinks over het starten van een pilot met mystery guests of mystery calls om discriminatie op de woningmarkt beter te kunnen detecteren.[67]
- En een motie van D66, GroenLinks en de PvdA om een actieve meldingsplicht in te stellen voor discriminerende verzoeken aan makelaars en bemiddelaars op de woningmarkt.[68]

3.5. Etnisch profileren

3.5.1. Door de politie

In 2016 presenteerde de toenmalige minister van JenV, Van der Steur van de VVD, in een brief aan de regering[69] een overzicht van de maatregelen die getroffen zouden worden om etnisch profileren binnen de politie te bestrijden.
In december 2017 heeft de politie instructies gepubliceerd om te voorkomen dat agenten bij controles etnisch profileren. [70] Bij controles die de politie uitvoert zonder constatering van een overtreding of strafbaar feit, mag voortaan geen onderscheid gemaakt worden op grond van huidskleur, afkomst of religie. Iemand controleren omdat die persoon tot een groep behoort die in de misdaadstatistieken oververtegenwoordigd is, mag niet meer. Alle agenten moeten het nieuwe beleid uiterlijk juni 2018 kennen, maar dat is volgens Controle Alt Delete, een organisatie die zich inzet tegen etnisch profileren door de politie, eind 2018 nog lang het geval.[71]
Het was minister Grapperhaus van JenV die in 2018 de heer Azarkan tijdens een algemeen overleg op 29 november meedeelde dat de politie niet meer aan etnisch profileren doet. "Ik heb al een aantal keren uitdrukkelijk gezegd dat de politie dat niet doet. Dat hoort ook niet in onze samenleving. Dat

[63] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z09531&did=2018D30174
[64] https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details?date=26-03-2019
[65] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-508.html
[66] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-510.html
[67] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-512.html
[68] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-513.html
[69] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z18064&did=2016D37137
[70] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/
[71] https://controlealtdelete.nl/blog/etnisch-profileren-door-politie-zonde-van-de-tijd

heb ik ook gezegd."[72] Amper twee weken na deze uitspraak kwam de documentaire 'Verdacht'[73] van Controle Alt Delete uit. Meerdere mensen vertellen hierin over hun ervaring met etnisch profileren door de politie.

In februari 2019 reageerde minister Grapperhaus op verzoek van DENK in een brief op de documentaire.[74] Hij schreef onder andere: "De documentaire laat het verhaal horen van mensen die het gevoel hebben gediscrimineerd te zijn door de politie. Ik vind het pijnlijk wat deze mensen hebben meegemaakt." De minister laat weten dat met de in de documentaire geïnterviewde personen is gesproken over de controles en hoe die door hen ervaren zijn. "Ook heeft de politie contact met de makers van de documentaire om te bespreken op welke wijze de documentaire een plek kan krijgen in het curriculum en kan worden besproken binnen de politieorganisatie." De minister schrijft verder dat uit eerder onderzoek[75] blijkt dat er "geen sprake is van een trend van (onbewuste) discriminatie, maar dat het probleem niet ontkend kan worden. Politiemedewerkers blijken zich er niet altijd van bewust te zijn wat een staandehouding voor mensen in het algemeen en personen met een andere etnische achtergrond in het bijzonder betekent."

Hij verwijst onder andere naar een 'Handelingskader Proactief Controleren' dat inmiddels in alle eenheden is geïntroduceerd en een app waarmee gecontroleerd kan worden of een auto eerder aan de kant is gezet. Verder wordt er ingezet op een meer diverse samenstelling van het politiepersoneel en moet het gemakkelijker worden voor burgers om via de politie.nl-app op laagdrempelige wijze een klacht in te dienen over een in hun ogen onterechte staandehouding. Onder de vlag van het programma 'De Kracht van het Verschil' wordt er gewerkt aan het voorkomen van (onbewuste) discriminatie.

Na een factcheck door Controle Alt Delete, bleek de inhoud van de brief grotendeels niet te kloppen. Zo bleek er bijvoorbeeld geen contact te zijn geweest met de geïnterviewden personen uit de documentaire en ook niet met de makers. Ook de weergave van het beleid was volgens Controle Alt Delete niet helemaal juist.[76]

Etnisch profileren[77] door de politie blijft een terugkerend onderwerp binnen de Tweede Kamer, zo werden er in 2019 door DENK een vijftal[78] moties ingediend met betrekking tot etnisch profileren door de politie, maar deze werden allen verworpen. Het onderwerp kwam aan bod tijdens het debat over institutioneel racisme op 1 juli 2020 waarin een motie werd ingediend door GroenLinks samen met D66, PvdA, DENK en PvdD die wel een meerderheid binnen de Kamer kreeg. In deze motie werd de regering gevraagd om een onderzoek in te stellen naar hoe het gebruik van risicoprofielen bijdraagt aan etnisch profileren.[79]

[72] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2018Z21106&did=2018D58500
[73] https://www.2doc.nl/documentaires/series/2doc/2018/december/verdacht.html
[74] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z02089&did=2019D04673
[75] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-105.html
[76] https://controlealtdelete.nl/blog/minister-j-v-leidt-kamer-om-de-tuin
[77] Kijk voor meer artikelen over etnisch profileren op de website van Control Alt Delete: https://controlealtdelete.nl
[78] https://www.tweedekamer.nl/zoeken?clusterName=Tweedekamer.nl&fld_prl_kamerstuk=Moties&fld_tk_categorie=Kamerstukken&fromdate=01-01-2019&todate=31-12-2019&search_str=etnisch+profileren+politie
[79] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z13072&did=2020D27869

3.5.2. Door de belastingdienst

Dankzij onderzoeksjournalistiek van Trouw en RTL Nieuws is er de afgelopen jaren aandacht gekomen voor de 'Toeslagenaffaire bij de belastingdienst', een duidelijke vorm van etnisch profileren en institutioneel racisme. Honderden ouders zijn door de belastingdienst, onder meer op grond van een dubbele nationaliteit ten onrechte als fraudeur bestempeld en moesten ten onrechte duizenden euro's betalen. In de Tweede Kamer stortten vooral het CDA en de SP zich op deze affaire. De commissie Donner, die onderzoek deed naar de toeslagenaffaire, concludeerde dat er bij de Belastingdienst sprake was van 'institutionele vooringenomenheid'. Uiteindelijk moest staatssecretaris Menno Snel op 18 december 2019 vanwege de affaire opstappen. Hij werd opgevolgd door Hans Vijlbrief en Alexandra van Huffelen. Zij maakten bekend dat het ministerie van Financiën aangifte deed tegen de Belastingdienst vanwege mogelijke misdrijven in de toeslagenaffaire.[80]

Wij beperken ons hier tot een plenair debat over het stopzetten van de kinderopvangtoeslag dat plaatsvond op 27 mei 2020.[81] Tijdens dit debat werden de volgende 4 moties aangenomen:

- Een motie van SP samen met 50PLUS, Groep Krol/vKA, GroenLinks, PvdA, DENK, PvdD, VVD, D66, CDA en ChristenUnie waarin werd verzocht dat bij de afhandeling van zaken waarin ouders opzet/grove schuld verweten wordt de Belastingdienst altijd kenbaar maakt waarvan ouders worden verdacht zodat zij de kans krijgen zich te verweren.[82]
- DENK en PvdD dienden een motie in over een klip-klare afwijzing van beroepsmatige discriminatie. De motie beschreef dat de overheid een voorbeeldfunctie heeft naar de hele samenleving, daarbinnen is dus geen ruimte voor strafbaar en discriminerend gedrag.[83]
- GroenLinks diende een motie in waarin werd uitgesproken dat er naar aanleiding van deze affaire een parlementaire ondervraging moet komen.[84]
- Groep Krol/vKA en SP dienden een motie in om de meldingen van de klokkenluiders, waaronder meldingen tegen de bewuste topambtenaren bij de Belastingdienst, mee te nemen in het externe nader onderzoek.[85]

3.6. Seksisme

Op 22 maart 2017 bracht Asscher, de demissionair minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het vorige kabinet middels een brief de Tweede Kamer op de hoogte van het 'Actieplan zwangerschapsdiscriminatie'[86], dat samen met maatschappelijke organisaties is ontwikkeld. In de brief gaf de minister aan dat zwangerschapsdiscriminatie "niet alleen een persoonlijk probleem, maar ook een maatschappelijk probleem" is. Het belemmert mensen namelijk in het volledig benutten van hun (arbeidsgerelateerde) potentie.

---

[80] Bekijk voor veel meer informatie bijvoorbeeld het dossier op de website van RTL Nieuws: https://www.rtlnieuws.nl/tags/onderwerpen/economie/belasting/toeslagenwet/toeslagenaffaire-belastingdienst

[81] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/355f872f-8792-4e7b-8ee5-39c75f0fed9e

[82] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31066-641.html

[83] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31066-644.html

[84] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31066-652.html

[85] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31066-647.html

[86] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2017-deel-1/

Er is samen met het College voor de Rechten van de Mens bekeken welke aanvullingen er gedaan konden worden op het actieplan arbeidsdiscriminatie om specifiek zwangerschapsdiscriminatie verder aan te pakken. Extra maatregelen zullen worden genomen op het gebied van drie belangrijke pijlers: handhaving, kennis en bewustwording en melding en registratie. Onder de pijler kennis en bewustwording wordt er ingezet op het geven van voorlichting "over de rechten en plichten bij zwangerschap en ouderschap in relatie tot werk."

Datzelfde jaar werd tijdens een debat over discriminatie op de arbeidsmarkt[87] op 28 september door de SP een onderzoek van het CBS[88] genoemd waaruit blijkt dat 43% van de zwangere vrouwen expliciet wordt afgewezen bij sollicitaties. De SP geeft aan dat de aanpak van de minister om werkgevers voor te lichten niet werkt, want werkgevers "weten natuurlijk allang dat dit helemaal niet mag." Volgens de SP moeten er bindende afspraken over het terugdringen van zwangerschapsdiscriminatie gemaakt worden. Hier werd een motie[89] over ingediend, maar deze werd verworpen. In de jaren daarna werd er geen enkele motie meer ingediend die specifiek over zwangerschapsdiscriminatie gaat.

Nieuwe emancipatienota[90]

Op 29 maart 2018 stuurde de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een brief aan de Tweede Kamer met de Emancipatienota 2018-2021 'Principes in praktijk'. De focus lag op de arbeidsmarkt, sociale veiligheid en acceptatie (dit betreft ook meer sociale acceptatie en sociale veiligheid voor LHBTI-personen en genderdiversiteit en gelijke behandeling en representatie van vrouwen en LHBTI-personen in de media, meer ruimte voor genderdiversiteit voor kinderen en jongeren en het versterken van gelijke behandeling). Voor een groot deel zijn de beleidsvoornemens uit de emancipatienota een voortzetting van bestaand beleid.

Voortgang emancipatienota[91]

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap informeerde de Kamer op 3 juli 2020 over de stappen die zijn gezet in het emancipatiebeleid wat betreft de uitvoering van de Emancipatienota 2018- 2021 'Principes in praktijk'. In deze nota gaat het over de emancipatieprincipes op het gebied van gendergelijkheid en LHBTI-emancipatie. De focus ligt op de arbeidsmarkt, sociale veiligheid en acceptatie, genderdiversiteit en gelijke behandeling.

Recht op een veilige abortus

In september 2018 maakte staatssecretaris Blokhuis van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bekend[92] aan welke organisaties die keuzehulp aanbieden bij een ongewenste zwangerschap, overheidssteun gegeven wordt. In deze brief noemde Blokhuis de organisatie Siriz, een organisatie die nauwe banden heeft met de anti-abortusbeweging. Eerder dat jaar stelde het Humanistisch Verbond samen met andere organisaties al vast dat er eerder geld vanuit de overheid naar deze organisatie is gegaan. Met Bureau Clara Wichmann keken zij naar mogelijkheden om dit tegen te gaan. Toch, zo bleek uit

87 https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2017A02386

88 https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/39/flexibele-arbeid-en-relatie-en-gezinsvorming

89 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2017Z12882&did=2017D27092

90 https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-1/

91 https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2020-1/

92 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/09/11/kamerbrief-over-preventie-en-ondersteuning-onbedoelde-zwangerschappen

de brief van Blokhuis, was er weer geld gereserveerd voor Siriz. Bureau Clara Wichmann trok aan de bel en schreef op haar website: “Het geld voor keuzehulp bij een ongewenste zwangerschap is bedoeld voor zorg voor vrouwen, maar gaat nu naar organisaties die zich voornamelijk richten op het ongeboren leven. Zo rept de visie van Siriz met geen woord over de rechten van de vrouw of het zelfbeschikkingsrecht.”[93]
Het leidde tot een motie van de PvdA en GroenLinks waarin de regering werd verzocht “criteria op te stellen ten behoeve van overheidsfinanciering voor organisaties die keuzehulp bieden aan onbedoeld zwangere vrouwen, waarin ten minste is opgenomen dat deze organisaties bestuurlijk, financieel noch rechtsmatig gebonden zijn aan organisaties die een anti-abortuslobby voeren.”[94] De motie werd verworpen.

Door een toename van demonstranten en intimidatie bij abortusklinieken, lijkt het recht op abortus onder druk te staan. Hierover werden op 17 januari 2019 ingezonden kamervragen[95] gesteld door de PvdA en GroenLinks. Er wordt in de Tweede Kamer gesproken over het instellen van bufferzones. Deze zouden moeten voorkomen dat de demonstranten in direct contact met bezoekers van de kliniek zouden kunnen komen. Minister De Jonge van het ministerie VWS steunde het voorstel van de bufferzones, maar het is aan de gemeenten zelf om hier een beslissing over te nemen.[96] Op 11 juni diende het CDA met succes een motie in waarin werd gesteld dat het recht op demonstratie beschermd dient te worden, maar dat het demonstreren geen intimideren of hinderen mag zijn. Het noemt dat Rotterdam een bufferzone heeft ingesteld en verzoekt de regering “in gesprek te blijven met gemeenten met als doel dat overal adequate maatregelen worden genomen.”[97]

Boerkaverbod

2019 was ook het jaar waarin het in de volksmond zo genoemde ‘Boerkaverbod’ is ingegaan. De wet heet officieel Wet Gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding en de Tweede Kamer ging hier in 2016 al mee akkoord. Goedkeuring vanuit de Eerste Kamer kwam op 26 juni 2018 en de wet trad in werking op 1 augustus 2019.[98] Het kwam de Eerste en Tweede Kamer op veel kritiek te staan, ook vanuit de Raad van State. De Raad gaf in een advies van 15 juli 2015 al te kennen dat hoewel er nu meerdere vormen van gezichtsbedekkende kleding aan zijn toegevoegd, aanleiding voor de wet gezichtssluiers zijn. De Raad concludeert dat de wet niet verenigbaar is met de rechten van de mensen en de vrijheid van godsdienst.[99] Uit onderzoek van stichting Meld Islamofobie in september 2020 bleek dat het verbod vooral als legitimering wordt gebruikt om “vrouwen die een gezichtssluier dragen en andere moslimvrouwen uit te sluiten, onheus te bejegenen, te discrimineren en verbaal en fysiek aan te vallen. Daarom roept stichting Meld Islamofobie via een petitie de Tweede Kamer op tot herevaluatie en afschaffing van dit verbod.”[100]

In december van 2019 werd er een motie aangenomen over het bevorderen van de kansengelijkheid voor vrouwen op de arbeidsmarkt, zowel aan de top als in het algemeen voor vrouwen die kunnen

[93] Lees hier het gehele artikel over de banden van Siriz met de anti-abortusbeweging: https://clara-wichmann.nl/nieuws/ongewenst-siriz-krijgt-toch-subsidie
[94] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z18839&did=2018D50308
[95] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-1651.html
[96] https://www.humanistischverbond.nl/minister-de-jonge-steunt-voorstel-bufferzones-bij-abortusklinieken/
[97] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2019Z11826&did=2019D24385
[98] Lees hier de uitleg van de rijksoverheid over de wet: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezichtsbedekkende-kleding-in-de-media-boerkaverbod/gezichtsbedekkende-kleding-gedeeltelijk-verbieden
[99] Lees hier het gehele advies van de Raad van State over het wetsvoorstel: https://www.raadvanstate.nl/@63763/w04-15-0170/
[100] https://www.meldislamofobie.org/persbericht-publicatie-zwartboek-boerkaverbod/

en willen werken. Deze motie werd ingediend door de SP en D66.[101] De partijen meenden dat dit gerealiseerd kon worden door een integraal stelsel van werk en zorgvoorzieningen in te voeren en verzoekt de regering om een plan op te stellen voor gelijke kansen voor vrouwen.

Wat betreft arbeidsmarkt worden onder andere de volgende resultaten genoemd: vaderverlof dat op 1 juli 2020 ingaat en waardoor vaders meer verlof na de geboorte van een kind krijgen, een voorlichtingscampagne om vrouwen beter te beschermen tegen zwangerschapsdiscriminatie en een voorlichtingscampagne om zowel vrouwen als werkgevers bewuster te maken van de loonkloof tussen mannen en vrouwen.

Bij het thema sociale veiligheid en acceptatie wordt onder andere gewezen op de alliantie Gedeelde Trots, Gedeeld Geluk waarin het Transgender Netwerk Nederland (TNN) met uiteenlopende activiteiten werkt aan de sociale veiligheid en sociale acceptatie van trans personen, en het 'Deltaplan' waarmee de organisatie Emancipator samen met andere organisaties jongens en mannen betrekt bij het voorkomen van geweld. In dit kader wordt ook de ondersteuning van de alliantie 'Verandering van binnenuit' waarbij met mensen uit de doelgroep (migranten en vluchtelingengemeenschappen) bijeenkomsten worden georganiseerd over veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en LHBTI-personen. Bij het thema genderdiversiteit en gelijke behandeling tenslotte wordt verwezen naar een onderzoek waaruit blijkt dat het aandeel vrouwen in Nederlandse non-fictie televisieprogramma's 36,6 procent is.

Huwelijkse gevangenschap, genitale verminking, eerwraak

Onderwerpen als huwelijkse gevangenschap, genitale verminking en eerwraak zijn onderwerpen die door de politiek vaak onder de noemer 'integratie' worden behandeld en niet onder 'seksisme' of 'emancipatie'.

Op 19 november 2018 diende de VVD bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken met succes een voorstel in om een breed 'Actieplan Zelfbeschikking 2.0' te ontwikkelen, waarin onder andere werd aangedrongen op "meer politie-expertise rond eergerelateerd geweld, meer financiële zelfstandigheid van vrouwen in migrantengemeenschappen; meer aandacht voor (seksuele) zelfbeschikking in onderwijs, inburgering en zorg en het tegengaan van onvrije en onderdrukkende beïnvloeding en het straffen van onderdrukkers en hun medeplichtigen.[102]

Een voorstel van D66 en PvdA werd eind 2018 aangenomen waardoor hersteloperaties (ook wel: reconstructie) na genitale verminking in de basisverzekering werden opgenomen.[103]

Op 24 april 2019 werd een motie van GroenLinks aangenomen waarin de regering werd verzocht in overleg te treden met landen als Iran, Pakistan, Egypte en de Filippijnen, om afspraken te maken over het vergemakkelijken van de erkenning van Nederlandse echtscheidingen.[104]

Tijdens hetzelfde overleg werd een motie van D66, GroenLinks en VVD aangenomen waarin de regering werd verzocht de norm in de wet op te nemen dat partijen altijd dienen mee te werken aan de ontbinding van een religieus huwelijk, indien een van beide partijen dat wenst.[105]

[101] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-XV-59.html
[102] https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vktmd1ltrzzr
[103] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-XVI-133.html
[104] https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vkxybb3ms2yg
[105] https://www.rijksbegroting.nl/algemeen/gerefereerd/2/6/0/kst260338.html

Op 14 mei 2019 werd een motie van GroenLinks, VVD, D66 en SP aangenomen waarin het kabinet gevraagd werd een actieplan te ontwikkelen voor consulaire en juridische steun aan mensen met een Nederlandse binding die in het buitenland hun scheiding moeten bewerkstelligen.[106]

Op 27 november 2019 werd de wet tegen huwelijkse gevangenschap ingediend. In dit nieuwe voorstel zijn mensen verplicht mee te werken aan een ontbinding van een religieus huwelijk als de partner dat wil, behalve in situaties waarin een rechter heeft geoordeeld dat er zwaarwegende redenen zijn waardoor medewerking niet gevraagd kan worden. De wet is mede tot stand gekomen op initiatief van GroenLinks en dankzij de inzet van Femmes for Freedom en onderzoekers van de Universiteit van Maastricht.[107]

In november 2019 presenteerde de VVD de initiatiefnota 'In Nederland beslis je over je eigen leven', met verschillende voorstellen om onderdrukking in naam van cultuur en religie in Nederland tegen te gaan.[108]

In februari 2020 maakte het kabinet bekend dat er een verbod wordt overwogen op operaties die worden uitgevoerd om het maagdenvlies bij vrouwen en meisjes te herstellen. Worden de ingrepen na 1 juni 2020 nog steeds uitgevoerd, dan zal het kabinet een wettelijk verbod overwegen, schreven de ministers De Jonge (VWS) en Dekker (Rechtsbescherming) aan de Tweede Kamer.[109]

3.7. Discriminatie van LHBTI-personen

Ontwikkelingen sekseregistratie[110]

Eind 2016 nam de Tweede Kamer een initiatiefvoorstel van D66, GroenLinks en PvdA aan waarin werd voorgesteld de Algemene wet gelijke behandeling (Awgb) nader uit te werken en te expliciteren.[111] Hierdoor moest duidelijk worden dat de Awgb van toepassing is op het volledige spectrum aan variaties van de discriminatiegrond geslacht. En dat de Awgb dus ook bescherming biedt tegen het ongeoorloofd onderscheid maken op grond van een ieders geslachtskenmerken, genderidentiteit en genderexpressie.

In een brief van de minister van JenV aan de Tweede Kamer liet het kabinet weten het gebruik van sekseregistratie te verminderen en een aantal maatregelen te nemen.[112] Steeds meer gemeenten zouden genderneutraal communiceren met hun inwoners. Hetzelfde gold voor onderwijsinstellingen en de OV-chipkaarten die per 1 januari 2017 geen geslacht meer vermeldden. Na de Tweede Kamerverkiezingen werd het onderwerp op de lijst met controversiële onderwerpen geplaatst.[113] Dit betekende dat besluitvorming over het onderwerp werd uitgesteld tot de komst van een nieuw kabinet.

De SP diende op 6 april 2017 een motie in om verplichte lessen over LHBTI-acceptatie op het mbo in te voeren. De motie werd aangenomen. Een jaar later op 19 april werd er met minister Van

[106] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z08557&did=2019D17402
[107] https://groenlinks.nl/nieuws/succes-strijd-tegen-huwelijkse-gevangenschap
[108] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z22432&did=2019D46617
[109] https://nos.nl/artikel/2323631-kabinet-wil-einde-aan-hersteloperaties-maagdenvlies-en-erkenning-kindhuwelijken.html
[110] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2017-deel-1/
[111] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2017Z00395&did=2017D00794
[112] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z24945&did=2016D51088
[113] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2017Z04664&did=2017D09559

Engelshoven gesproken over het emancipatiebeleid. Tijdens deze vergadering[114] werden vijf moties aangenomen. De eerste[115] was van de PvdA, daarin werd de regering verzocht het jaar erna de kamer te informeren over de voortgang van het emancipatiebeleid. De PvdA diende tevens samen met D66 een motie[116] in om binnen de Veiligheidsagenda 2019-2022 een actieplan op te nemen om het geweld tegen LHBTI-personen aan te pakken. De PvdA en de SP dienden samen met succes een motie[117] in om op school (specifiek het mbo) de LHBTI-acceptatie te bevorderen door het examen- en kwalificatiebesluit op dit punt aan te passen.

Voorafgaand aan de verkiezingen in 2017 ondertekenden acht politieke partijen het Regenboog Stembusakkoord[118]. De naleving daarvan werd ter sprake gebracht door D66 die de regering per motie vroeg het Regenboog Stembusakkoord zo snel mogelijk uit te voeren. De SP diende een motie[119] in om actie te ondernemen tegen de 14% scholen die nog geen aandacht besteedden aan de kerndoelen met betrekking tot seksuele diversiteit. Dit gold voor scholen binnen het primair en het voortgezet onderwijs.

Op 5 juli 2017 volgde een motie van de VVD en de SP[120] waarin de regering werd verzocht om samen met het NOC*NSF, de KNVB, andere sportkoepelorganisaties en LHBTI-belangenbehartigers tot een actieplan LHBTI-acceptatie te komen. Alleen de SGP stemde tegen deze motie.

In de zomer van 2018 werd het wetsvoorstel behandeld van D66, PvdA en GroenLInks, waarmee werd benadrukt dat de Awgb van toepassing is op het volledige spectrum aan variaties van de discriminatiegrond geslacht. Zo werd duidelijk gemaakt dat de Awgb eveneens bescherming biedt tegen het ongeoorloofd onderscheid maken op grond van een ieders geslachtskenmerken, genderidentiteit en genderexpressie. Het wetsvoorstel werd aangenomen.[121] Een jaar later, in 2019, kreeg het wetsvoorstel ook de steun in de Eerste Kamer. [122]

Aanwijzing discriminatie[123]

Op 1 januari 2019 werd de Aanwijzing discriminatie van het Openbaar Ministerie vernieuwd door meer aandacht te schenken aan delicten (bijvoorbeeld mishandeling) met een discriminatie-aspect en aan delicten gericht tegen trans personen. Als er sprake is van een delict met een discriminatie-aspect kan dit leiden tot een hogere strafeis. In de nieuwe aanwijzing is de grond genderidentiteit voor strafverhoging expliciet opgenomen.

Op 16 mei 2019 vond er een debat plaats over de LHBTI-monitor en de Nashvilleverklaring in connectie met het bespreken van het emancipatiebeleid[124]. GroenLinks wees er tijdens het debat op dat Nederland naar nummer 12 is gezakt op de internationale ranglijst voor LHBTI-vriendelijke

---

[114] https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2018A01461

[115] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z07469&did=2018D25584

[116] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z07472&did=2018D25586

[117]

[118] Lees hier het Regenboog Stembusakkoord van het COC: https://www.coc.nl/wp-content/uploads/2017/03/COCRegenbAkk_A2-003.pdf

[119] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z07474&did=2018D25588

[120] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2017Z09879&did=2017D20572

[121] https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20180703/stemmingsoverzicht_tweede_kamer

[122] https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34650_initiatiefvoorstel_bergkamp

[123] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/

[124] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/d6ff1811-89ef-4d00-90da-48582424eeea#ide3cb19a7

landen. Tevens is er een Nederlandse versie van de Nashvilleverklaring[125] rondgegaan, een verklaring vanuit conservatieve hoek waarin onder andere staat dat mensen geen transgender persoon zouden mogen zijn en dat het huwelijk tussen twee mensen van gelijke sekse wordt afgekeurd. Deze 'zonden' zouden onderdrukt moeten worden. De verklaring ontving steun van duizenden mensen, waaronder van het SGP Kamerlid Van der Staaij. Kamerlid Özütok vroeg de minister van Emancipatie daarop zich duidelijk uit te spreken tegen alles wat er in deze verklaring stond

Tijdens deze vergadering werden onderstaande vijf moties aangenomen:

- Een motie van GroenLinks, PvdA, 50PLUS, PvdD en D66 over het beter waarborgen van de positie van Roze in Blauw binnen de politie. Roze in Blauw is een landelijk netwerk van de politie waar LHBTI-personen melding kunnen doen van strafbare zaken gerelateerd aan hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit. Dit willen de partijen doen door ook te kijken naar de rechtspositie van het netwerk. Daaraan toegevoegd zou Roze in Blauw een grotere rol kunnen vervullen bij het bijstaan van slachtoffers van LHBTI-geweld vanwege een gedeelde ervaring op deze discriminatiegrond.[126]
- Een motie van D66, GroenLinks, PvdA en PvdD over het verbeteren van de arbeidspositie van trans personen door een verzoek neer te leggen bij de regering om de belemmeringen die trans personen ondervinden op de arbeidsmarkt in kaart te brengen.[127]
- D66 en VVD[128] dienden een motie in betreffende het naleven van het Coman-arrest, waarmee de weg is vrijgemaakt voor getrouwde partners van gelijk geslacht om ook over de grens zich te vestigen als echtpaar. Als reactie op de anti-LHBTI-krachten die in de EU terrein winnen, is het verzoek aan de regering om zich bij een passende volgende gelegenheid in de EU hierover uit te spreken.
- De vierde aangenomen motie is van PvdA, GroenLinks, 50PLUS, PvdD en D66[129] waarin de regering werd verzocht een leerlijn (LHBTI-)discriminatie te ontwikkelen, en deze als een vast onderdeel op te nemen binnen de opleiding tot politieagent. De partijen vinden dat de meldings- en aangiftebereidheid over (LHBTI-)discriminatie omhoog moet.
- Een motie van VVD, D66, GroenLinks en PvdA[130] waarin de regering verzocht wordt om met een wetsvoorstel te komen dat als doel heeft eenieder te bestraffen die de homoseksuele gerichtheid of genderidentiteit van een ander probeert te veranderen, te onderdrukken of uit te wissen. Deze motie werd op 16 mei ingediend, de (tweede) gewijzigde motie van 28 mei werd aangenomen.

Er werd in 2019 een initiatiefvoorstel gedaan door D66, GroenLinks en PvdA[131] dat betrekking heeft op het toevoegen van handicap en seksuele gerichtheid als verboden grond van discriminatie aan artikel 1 van de Grondwet. Het voorstel is op 30 juni door de Tweede Kamer aangenomen.

In de inleiding van hoofdstuk 3 is al besproken dat er in 2019 een toename was van meldingen van discriminatie op grond van seksuele gerichtheid (van 4% naar 9%). Reden hiervoor was (waarschijnlijk) de hierboven besproken Nashvilleverklaring maar ook het mogelijk stopzetten van de vergoeding voor kunstmatige inseminatie van zowel lesbische vrouwen als alleenstaande vrouwen. Minister Bruins van Medische Zorg gaf hiervoor als reden dat er geen sprake is van een medische indicatie: "Bij een man met semen zonder zaadcellen of zaadcellen van onvoldoende kwaliteit is er

[125] https://nashvilleverklaring.nl/wp-content/uploads/2019/05/Verkorte-versie.pdf
[126] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30420-314.html
[127] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z09813&did=2019D20047
[128] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z09815&did=2019D20049
[129] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z09816&did=2019D20050
[130] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30420-318.html
[131] https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32411_initiatiefvoorstel_bergkamp

sprake van een vruchtbaarheidsprobleem ten gevolge van een aandoening, stoornis of een ziekte. Dat geldt als een medische indicatie in de context van de Zorgverzekeringswet. Dat is niet het geval bij het ontbreken van een mannelijke partner."[132] Het kwam de minister op kritiek te staan van D66 en de PvdA. Zo stelde Ploumen van de PvdA op 6 maart 2019 Kamervragen over het onderwerp. Zij vroeg onder andere: "Bent u het met mij eens dat, wanneer voor gezonde vrouwen met een mannelijke partner, kunstmatige inseminatie met donorzaad (KID) wel wordt vergoed, terwijl dat voor gezonde vrouwen met een vrouwelijke partner en gezonde vrouwen zonder partner niet gebeurt, er sprake is van discriminatie? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat gaat u doen om dit te voorkomen?"[133]

Belangenorganisatie COC was een van de initiatiefnemers van een petitie[134] die ruim 97.000 keer werd ondertekend. Mede hierdoor zag minister Bruins van zijn besluit af en werd de medische behandeling in ieder geval in 2020 nog vergoed.[135]

3.8. Discriminatie op grond van herkomst

Oost-Aziatische mensen

In de eerder genoemde brief die minister Ollongren op 15 juni aan de Kamer stuurde over de voortgang van de kabinetsaanpak op het gebied van discriminatie[136], was ook aandacht voor de relatie tussen corona en de toename van discriminatie jegens bepaalde groepen Nederlanders. Zo stond in de brief dat uit een analyse van de coronagerelateerde meldingen bij de ADV's blijkt "dat mensen met een Oost-Aziatisch uiterlijk sinds de uitbraak te maken krijgen met discriminerende opmerkingen over hun afkomst in relatie tot het coronavirus. Ook komt het voor dat zij slachtoffer worden van intimidatie, bedreiging of geweld."

Hetzelfde probleem werd door minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid en diens staatssecretaris beschreven in een geannoteerde agenda[137] waarin wordt verwezen naar een door GroenLinks ingediende motie van 6 februari 2020[138]. Deze motie gaat over uitspreken dat racistische en discriminerende uitlatingen over het coronavirus, gericht tegen mensen met een Chinese achtergrond, ontoelaatbaar zijn. Mede-indieners van de motie waren PvdA, SP, CDA, PvdD, en D66. FvD stemde als enige partij tegen deze motie. Als reactie op deze motie sprak de toenmalige minister van Medische Zorg en Sport, Bruins, zich in de media[139] uit tegen de discriminatie van mensen met een Chinese achtergrond. In een filmpje voor het Jeugdjournaal zegt de minister: "Discriminatie past nooit, past nergens. En ook niet in relatie tot zoiets als het coronavirus."[140] De hierboven genoemde

[132] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2019Z04280&did=2019D14439
[133] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2019Z04280&did=2019D14439
[134] Voor meer informatie over de petitie:
https://petities.nl/petitions/vergoeding-vruchtbaarheidsbehandeling-voor-elke-vrouw?locale=nl
[135] Een artikel over het besluit van Minister Bruins:
https://www.parool.nl/nieuws/kunstmatige-inseminatie-in-toekomst-vergoed~b4905f0f/
[136]
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/15/kamerbrief-over-kabinetsaanpak-van-discriminatie
[137] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020D27126
[138] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z02305&did=2020D04786
[139] Minister Bruins over het niet discrimineren van mensen met een Chinese achtergrond:
https://nos.nl/artikel/2321843-minister-roept-iedereen-op-niet-discrimineren-om-coronavirus.html
[140] Ook in het jeugdjournaal is de minister te zien:
https://jeugdjournaal.nl/artikel/2321867-minister-niet-discrimineren-om-het-corona-virus.html

motie van GroenLinks is overigens de enige die gaat over discriminatie jegens mensen met een Chinese achtergrond.[141]

Inheemse volkeren

Tijdens de vaststelling van de begrotingsstaat van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor het jaar 2020 op 14 november 2019, werd door Kamerleden Van der Staaij (SGP) en Ploumen (PvdA) een motie ingediend over het op internationaal niveau "aan de kaak te blijven stellen" van discriminatie van Papoea's.[142] Deze werd aangenomen. In de motie werd de regering ook verzocht om de sociaal-economische situatie van dit inheemse volk te verbeteren door steun te leveren aan projecten die het onderwijs verbeteren. Minister Blok van Buitenlandse Zaken gaf in zijn reactie op deze motie aan "een knip" te willen maken tussen de twee vragen. Blok: "Het eerste punt doe ik graag. Daar ben ik het mee eens. Discriminatie tegen Papoea's heb ik overigens ook aan de orde gesteld. Het tweede onderdeel vraagt om een financiële bijdrage aan een land waar wij geen ontwikkelings-samenwerkingsrelatie meer mee hebben." Met als door de minister opgegeven reden dat de financieel-economische positie van Indonesië is verbeterd.[143]

Al vaker is de situatie van West Papoea's in Indonesië het onderwerp geweest binnen de Tweede Kamer. Zo werden er op 16 maart door de partijen SGP, PvdA, CDA, ChristenUnie, GroenLinks, VVD, SP, D66 en PVV Kamervragen gesteld aan minister Blok die deze vragen op 27 maart beantwoordde.[144] Op de vraag of Nederland bereid is om actief bij de Indonesische overheid te blijven pleiten voor gelijke rechten voor de Papoeabevolking gaf de minister aan: "Ja. De mensenrechtensituatie in Indonesië, met inbegrip van de situatie in Papua, is onderdeel van de reguliere dialoog tussen Nederland en Indonesië. Zo heeft Nederland aandacht gevraagd voor de mensenrechtensituatie in Papua tijdens de politieke consultaties met Indonesië eind november 2017. Ook tijdens de EU-Indonesië mensenrechtendialoog op 1 februari 2018 is de situatie in Papua aan bod gekomen, evenals tijdens de bespreking van de mensenrechtensituatie in Indonesië (*Universal Periodic Review*) in mei 2017 in de VN-Mensenrechtencommissie."

Inheemse volkeren worden binnen de Tweede Kamer voornamelijk ter sprake gebracht in relatie tot het klimaat. De term klimaatracisme viel echter niet in de Tweede Kamer in de periode maart 2017 tot en met juli 2020. Klimaatrechtvaardigheidsactivist Chihiro Geuzebroek geeft aan "klimaatracisme verwijst niet naar het klimaat als hoofdpersoon met racisme als een overtuiging. De term klimaatracisme erkent beide als een systeem; een ecologisch systeem dat ontwricht wordt en een institutioneel sociaal systeem dat ook ontwricht is doordat mensen van kleur een lagere levensverwachting hebben (in duur of kwaliteit). Klimaatracisme als studieonderwerp levert inzichten op over wat de gemene deler is in het proces van ontwrichting."[145]

Op 17 mei 2018 stelde het lid Van Oijk van GroenLinks Kamervragen aan minister Blok over inheemse volken die de president van Brazilië, Bolsonaro, een grote bedreiging voor het Amazoneregenwoud vinden. De minister gaf aan hier kennis van genomen te hebben en zei dat hij de toename van ontbossing in het Amazonegebied zorgwekkend vond. Op de vraag of er vanuit het

[141] Er geen moties ingediend die betrekking hebben op het aankaarten van discriminatie van mensen van Oost-Aziatische herkomst.

[142] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2019Z22218&did=2019D46107

[143] https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2019A04878

[144] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2018Z02199&did=2018D20136

[145] Lees hier het gehele artikel van Chihiro Geuzebroek over klimaatracisme op Lilithmag.nl: https://www.lilithmag.nl/blog/2020/3/7/klimaatracisme-dit-moet-je-weten

Mensenrechtenfonds[146] en/of de International Land Coalition[147] ondersteuning wordt geboden aan activisten en natuurbeschermers in Brazilië gaf de minister aan dat dit niet gebeurt. “Wel financiert de ambassade een project waarmee de rechten van inheemse vrouwen en meisjes (onder andere landrechten) worden ondersteund in een ander deel van Brazilië.” Bescherming van landrechtenachtivisten zou via een nieuw Nederlands ondersteuningsprogramma genaamd LAND-at-scale[148] kunnen gaan lopen.

In Nederland staat klimaatracisme in directe verbinding met oliebedrijf Shell. CODE ROOD is een organisatie die onder de campagne Shell Must Fall[149] inzet op het bedrijf te laten omvallen. Zij eisen onder andere dat herstel voor getroffen gemeenschappen en ecosystemen wordt gegarandeerd.

3.9. Anti-zwart racisme/afrofobie/Zwarte Piet

Op 6 april 2017 werd in de Tweede Kamer het eerste debat gehouden in het nieuwe parlement over discriminatie en racisme in Nederland.[150] Voor maar liefst zeven Kamerleden was dit de eerste keer dat ze de Tweede Kamer toespraken. Alle partijen spraken zich uit tegen discriminatie, maar gaven daar vervolgens hun eigen invulling aan. De ministers van het demissionaire kabinet hielden zich tijdens het debat op de vlakte. In de woorden van minister Asscher: “Wij leven nu in een demissionaire fase. Elders in Den Haag zijn mensen aan het onderhandelen over het vormen van een nieuw kabinet. Dat betekent dat ons nu terughoudendheid past.”

Het debat was elf maanden eerder al aangevraagd vanwege een rapport over moslimdiscriminatie (van het Rotterdamse SPIOR)[151] en de racistische (en seksistische) uitingen die gedaan waren aan het adres van Sylvana Simons, nadat zij bekend had gemaakt zich aan te sluiten bij de partij DENK.
Beide onderwerpen speelden amper een rol in het debat. In het debat werd niet een keer specifiek de term anti-zwart racisme of afrofobie genoemd.

Het anti-zwart racismebeleid van Kabinet Rutte III vloeide vooral voort uit beleid van het vorige kabinet Rutte (VVD-PvdA) dat weer gebaseerd was op de International Decade for People of African Descent.[152] Een hoofdlijnennotitie voor invulling van de Decade was op 28 oktober 2015 door toenmalig minister Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar de Kamer verstuurd. Vanaf 2016 startte SZW met de invulling in samenwerking met maatschappelijke organisaties, actieve burgers en geïnteresseerde gemeenten. Dat leidde tot een lijst van twaalf vanuit de gemeenschappen aangereikte prioritaire activiteiten/thema’s, waaronder projecten ter vergroting van de bewustwording en weerbaarheid ten aanzien van racisme. Deze projecten liepen tot en met medio 2018. Eind 2017 zijn ook twee fondsen bereid gevonden om een fonds op naam op te richten om projecten in het kader van de UN Decade te steunen met financiële middelen van SZW in 2018/2019. Vergroten van de bewustwording over en aandacht voor het slavernijverleden vormde onder de noemer van anti-zwart racisme één van de thema’s van de UN Decade for People of African

---

146 https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mensenrechten/mensenrechtenfondshttps://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mensenrechten/mensenrechtenfonds

147 https://www.landcoalition.org/en/

148 https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/land-scale

149 Zie hier een overzicht van de eisen van CODE ROOD: https://code-rood.org/nl/shell-must-fall/#demands

150 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20162017-65-4.html

151 Lees hier het Rapport Islamofobie in Zicht van SPIOR: http://www.spior.nl/wp-content/uploads/2016/05/Rapport-Islamofobie-in-Zicht.pdf

152 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/26/bijlage-2-voortgang-specifieke-maatregelen-uit-het-nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie

Descent. Hiertoe werd onder andere een financiële bijdrage gegeven aan het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee) en aan de Black Achievement Month (BAM).[153]

In september 2017 stuurde de minister van SZW een inventariserend onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam naar de Tweede Kamer over uitsluitingsmechanismen van mensen van Afrikaanse afkomst in het huidige Nederland.[154] Met dit rapport is - voor zover wij kunnen zien - niets gedaan.

In de al eerder genoemde brief van minister Ollongren van 15 juni 2020 over de kabinetsaanpak van discriminatie lichtte de minister ook kort toe hoe het kabinet discriminatie op specifieke gronden en thema's van plan was aan te gaan pakken. In de inleiding van de brief werd de moord op George Floyd in de VS besproken als aanleiding voor de ook in Nederland ontstane protesten tegen racisme en politiegeweld. In de inleiding werd tevens het op de agenda staande gesprek tussen demonstranten en premier Rutte genoemd. Opmerkelijk was dat voor dit gesprek de leden van Kick Out Zwarte Piet (KOZP) en de mensen achter de Black Lives Matter-protesten in Nederland niet waren uitgenodigd. Zij lieten in een statement weten dat zij het ten zeerste betreurden "dat premier Rutte stelt het gesprek aan te willen gaan met de "deelnemers aan Black Lives Matter-demonstraties over hoe het gesprek over racisme in de samenleving op een goede manier gevoerd kan worden, en juist niet over hoe er beleid ontwikkeld kan worden om geïnstitutionaliseerd racisme te bestrijden. We zien dit als een afleidingsmanoeuvre om het niet te hebben over de oproepen van o.a. de EU en het ECRI om een nationale aanpak voor de bestrijding van racisme te formuleren."[155] Afgelopen september heeft er wel een gesprek plaatsgevonden tussen premier Rutte en een delegatie van KOZP en de Black Lives Matter-coalitie in Nederland.[156]

Minister Ollongren verwees in de hiervoor genoemde brief bij het bestrijden van afroracisme[157] opnieuw naar het beleid dat door het vorige kabinet was gestart in het kader van de UN Decade for People of African Descent: "De VN heeft het decennium 2015 tot en met 2024 uitgeroepen tot 'het decennium voor mensen van Afrikaanse afkomst'. Gepaard hiermee gaat een oproep aan de VN-landen om 'in actie te komen tegen racisme, rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en onverdraagzaamheid'. Ieder land is vrij om hier een eigen invulling aan te geven. Met deze oproep kiest Nederland ervoor om zich met diens invulling te richten op "de versterking van de aanpak van racisme in Nederland". Dit doet het kabinet o.a. door het beleid van het vorige kabinet voort te zetten en bij te blijven te dragen aan de Black Achievement Month[158] en aan NiNsee."[159]

---

[153] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/26/bijlage-2-voortgang-specifieke-maatregelen-uit-het-nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie

[154] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/09/21/rapport-uitsluitingsmechanismes

[155] Lees het volledige statement van KOZP hier: https://www.nederlandwordtbeter.nl/statement-kozp-mark-rutte-gesprek/

[156] Het gesprek vond plaats op 2 september 2020 en ook de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Wouter Koolmees, was hierbij aanwezig. De organisatie heeft na het gesprek een statement naar buiten gebracht waarin zij onder andere aangeven dat het een constructief gesprek was en dat aan de hand van verschillende thema's en onderwerpen de structurele achterstelling van zwarte en bruine mensen in Nederland aan de kaak is gesteld. Het volledige statement van KOZP is hier te lezen: https://www.nederlandwordtbeter.nl/statement-kick-out-zwarte-piet-n-a-v-gesprek-met-minister-president-mark-rutte/

[157] Dit is de term die in de kamerbrief wordt gehanteerd. In de gehele brief over de kabinetsaanpak van discriminatie wordt de term afroracisme drie keer genoemd.

[158] De Black Achievement Month is een maand die licht schijnt op de bijzondere bijdragen die mensen met Afrikaanse roots hebben gedaan aan de wereld en meer specifiek aan de Nederlandse samenleving. Lees hier meer over de Black Achievement Month: https://www.blackachievementmonth.nl/over-ons/

[159] NiNsee staat voor: Nederlands instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis. Het NiNsee zit ook achter de organisatie van de Black Achievement Month: https://www.ninsee.nl/

Het is verder opvallend hoe weinig er in de Tweede Kamer specifiek over anti-zwart racisme wordt gesproken. Dit gebeurde ook niet tijdens het grote debat over institutioneel racisme in Nederland van 1 juli 2020.[160] Aanleiding hiervoor zijn de eerder genoemde protesten van Black Lives Matter en dan met name het protest dat op 1 juni plaatsvond op De Dam in Amsterdam. Deze demonstratie kon op veel bijval rekenen van de Tweede Kamer, maar er was ook kritiek. Deze kwam met name van de PVV.

Dit debat vond plaats met minister-president Rutte en de ministers Grapperhaus van Justitie en Veiligheid en Ollongren van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tijdens het debat werd de eerder genoemde brief van 15 juni 2020 behandeld over de voortgang van de kabinetsaanpak ten aanzien van discriminatie en racisme. Alle partijen die aan het woord kwamen, spraken uit dat zij tegen racisme en discriminatie zijn, echter gaven PVV en FvD hier een totaal andere invulling aan dan de overige partijen. Hiddema van FvD zei dat Nederland zich in een "racismepsychose" begeeft en PVV'er Wilders bleef staan voor het behoud van Zwarte Piet.

Waar er tijdens dit debat niet één keer specifiek de termen afrofobie of anti-zwart racisme werden genoemd, werd Zwarte Piet in het debat 85 keer genoemd, waarvan 31 keer door Wilders. Ouwehand van de PvdD was de eerste die het onderwerp aanhaalde en beschreef Zwarte Piet als het symbool van institutioneel racisme. Tijdens het debat verklaarde Rutte: "Als het zo veel pijn doet bij zo veel mensen, vind ik zelf dat het goed is dat dat figuurtje aan het veranderen is." De premier gaf tegelijkertijd aan dat hij Zwarte Piet niet als een racistisch karikatuur ziet.

Tijdens het debat diende het lid Wilders namens de PVV een tweetal moties in die (indirect) betrekking hadden op het besproken onderwerp van afrofobie. Allereerst sprak Wilders uit dat Nederlanders geen racisten zijn en diende hij een motie in waarin hij uitspreekt dat Zwarte Piet zwart moet blijven. De heer Wilders gaf hierbij aan dat deze motie "gaat over veel meer dan Zwarte Piet, want dat is een symbool van het vasthouden aan de eigen cultuur. Dat heeft helemaal niets met racisme te maken."[161] De motie kreeg alleen bijval van FvD en lid Van Haga. Een motie van DENK, waarin zij de regering vroegen Zwarte Piet als een kwetsend karikatuur te erkennen en dat Zwarte Piet daarom niet meer in de huidige tijdsgeest past, haalde net geen meerderheid.[162] Hoewel de premier een ander standpunt heeft ingenomen ten aanzien van Zwarte Piet, stemde de VVD (samen met andere partijen) tegen deze motie.

3.10. Koloniaal en slavernijverleden

Zoals eerder aangegeven, vormde het vergroten van de bewustwording over en aandacht voor het slavernijverleden een van de thema's van de UN Decade for People of African Descent. Hiertoe werd onder andere een financiële bijdrage gegeven aan het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee) en aan de Black Achievement Month (BAM).[163]

In september 2017, Kabinet Rutte III is dan nog niet aangetreden, diende kamerlid Kuzu van DENK een motie in waarin hij aangaf "dat de Nederlandse regering nog steeds geen formele excuses heeft aangeboden voor ons koloniale verleden en slavernijverleden." Het verzoek aan de regering luidde

[160] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-90-8.html
[161] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z13059&did=2020D27856
[162] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z13063&did=2020D27860
[163] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/26/bijlage-2-voortgang-specifieke-maatregelen-uit-het-nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie

dan ook om dit “alsnog formeel en onomwonden” te doen.[164] Voor stemden alleen de partijen GroenLinks, SP, PvdD en DENK zelf. Tijdens het overleg noemde demissionair minister van Buitenlandse Zaken Koenders (PvdA) het slavernijverleden van Nederland een “gitzwarte bladzijde in de Nederlandse geschiedenis”, maar bleven formele excuses uit.

Het verzoek om excuses door de Nederlandse regering voor het koloniale en slavernijverleden bleef terugkeren. DENK diende daar op 22 februari tijdens de vaststelling van de begrotingsstaat van het ministerie van Buitenlandse zaken opnieuw een motie voor in.[165] Wederom kreeg de motie geen meerderheid, wel stemde de PvdA ditmaal voor.[166]

Het debat over institutioneel racisme vond plaats op 1 juli 2020. 1 juli is de dag van Keti Koti, wat ketenen gebroken betekent. De dag dat het slavernijverleden wordt herdacht. Op deze dag vroegen de partijen D66, ChristenUnie, GroenLinks, PvdA, PvdD, 50PLUS, SP en DENK het kabinet om ”excuses aan te bieden voor de rol die Nederland heeft gespeeld in het slavernijverleden.” Ze schreven in de motie onder andere dat “ons slavernijverleden doorwerkt in de hedendaagse samenleving en leidt tot gevoelens van uitsluiting.”[167] Ook ditmaal werd de motie niet aangenomen, de stemming verliep hoofdelijk en er stemden in totaal 69 kamerleden voor. Ook een motie van DENK, D66 en GroenLinks met het verzoek om van 1 juli een nationale vrije dag te maken, werd niet aangenomen.[168]

Zoals eerder genoemd, werd er tijdens het debat op 1 juli een kamerbrief besproken van minister Ollongren aan de Tweede Kamer over de kabinetsaanpak van discriminatie. In deze brief gaf het kabinet aan dat het ministerie van SZW heeft bijgedragen “aan de nationale herdenking en het stimuleren van lokale herdenkingen” en schreef de minister dat er “een dialoog over het slavernijverleden wordt vormgegeven.” Over de wijze waarop zal het kabinet de Kamer nog informeren.

In het debat op 1 juli werd de oprichting van een museum waarin het koloniale en slavernijverleden van Nederland centraal staat, aangekaart door het CDA en de SP. Minister Ollongren reageerde daarop dat het ministerie van OCW, samen met gemeente Amsterdam “op dit moment verkent op welke wijze een nationale museale voorziening voor het slavernijverleden ontwikkeld kan worden. Dat is dus een plek waar het slavernijverleden wordt verteld. Dat is de opzet. Het is niet de bedoeling dat het een afdeling wordt in een al bestaand museum. Het wordt een aparte plek, waar men zich met de hele geschiedenis van het slavernijverleden bezighoudt.”

Al eerder werd genoemd dat Esther Ouwehand van de PvdD tijdens het debat over Zwarte Piet als het toonbeeld van institutioneel racisme sprak. Ook bracht dit Kamerlid de gouden koets (die in onderhoud is) naar boven als symbool van racisme. De PvdD stelt daarom voor om het voertuig niet meer in gebruik te laten nemen. Ouwehand: “Pak dit moment aan om de gouden koets en alle andere monumenten waar terecht protest tegen is, in de juiste context te plaatsen. Vertel erbij wat het verleden is, welke misdaden er zijn gepleegd tegen de mensen die tot slaaf zijn gemaakt, zodat we verder kunnen komen als samenleving en, hopelijk nog voordat de gouden koets terug zou zijn, een einde hebben gemaakt aan het institutioneel racisme in Nederland.”[169] De PvdD diende tijdens het debat ook een motie in over de gouden koets, met het verzoek de gouden koets niet meer te laten terugkomen in de oude hoedanigheid maar om de koets “in plaats daarvan te gebruiken voor

[164] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2017Z13357&did=2017D28164
[165] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34775-V-62.html
[166] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2018Z03280&did=2018D06548
[167] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-212.html
[168] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z13060&did=2020D27857
[169] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/69d3bf58-47fd-4805-845f-a3a8635f9cbb

brede, democratische en oplossingsgerichte bewustwording over institutioneel racisme."[170] Op 8 september 2020 werd bekend gemaakt dat de gouden koets vanaf juni 2021 tot november in het Amsterdams Museum zal staan. Er is nog geen officieel besluit gekomen wat betreft de toekomst van de gouden koets.[171]

3.11. Antisemitisme

Voor antisemitisme "is geen plaats in onze samenleving", stond geschreven in het regeerakkoord. Voor deze vorm van discriminatie en uitsluiting is relatief vaak aandacht in de Tweede Kamer (Ruim 400 keer komt antisemitisme in de Kamerstukken voor in de periode maart 2017- augustus 2020).

In het najaar van 2018 diende de SGP bij de behandeling van de begroting van Justitie met succes een motie in waarin werd voorgesteld de internationale werkdefinitie van antisemitisme van de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)[172] (35 000 VI, 68) over te nemen.[173] Deze motie werd gesteund door 50PLUS, de VVD, de SGP, het CDA, de ChristenUnie, de PVV en FvD. Tegenstanders van de definitie vrezen dat met deze definitie kritiek op Israël moeilijker wordt.

Nadat het Joodse restaurant HaCarmel in Amsterdam voor de derde keer werd belaagd, presenteerde Gert-Jan Segers, fractievoorzitter van de ChristenUnie samen met VVD-Kamerlid Dilan Yesilgöz in maart 2019 een initiatiefnota voor een effectievere aanpak van het antisemitisme.[174] Hierin werden maatregelen voorgesteld op de terreinen onderwijs, jongeren, inburgering, het veiligheidsdomein, het overheidsbeleid, internet, veilig sportklimaat en beogen daarbij ook meer onderzoek in te zetten naar aard, omvang en effectieve aanpak. Ook werd een Nationaal Coördinator Antisemitisme-bestrijding voorgesteld. Bij de behandeling van de voorjaarsnota werd in mei 2019 door de ChristenUnie met succes voorgesteld voor de komende drie jaar drie miljoen euro te reserveren voor het Actieprogramma tegen antisemitisme. [175]

In juli 2020 stelden de ChristenUnie, VVD, CD, D66, PvdA en SGP gezamenlijk voor om een Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding aan te stellen en deze onder te brengen bij het ministerie van Justitie. Alleen de SP stemde tegen deze motie.[176] Ook werd in juli een motie van SGP Kamerlid Bisschop aangenomen waarin de regering werd verzocht in overleg met de politie en het Openbaar Ministerie te streven naar het inrichten van speciale eenheden die belast zijn met het aanpakken van antisemitisme. Deze motie werd gesteund door PVV, GroenLInks, PvdA, D66, ChristenUnie, SGP, 50PLUS, Van Haga en Krol. [177]

3.12. Moslimhaat/moslimdiscriminatie[178]

[170] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z13073&did=2020D27870

[171] https://nos.nl/artikel/2347295-gouden-koets-gaat-naar-museum-volgend-jaar-niet-op-prinsjesdag-te-zien.html#:~:text=De%20Gouden%20Koets%20keert%20volgend,de%20Rijksvoorlichtingsdienst%20(RVD)%20bekendgemaakt

[172] https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/press_release_document_antisemitism.pdf

[173] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35000-VI-68.html

[174] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35164-2.html

[175] https://www.christenunie.nl/blog/2019/05/27/Kabinet-start-actieprogramma-tegen-antisemitisme

[176] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z12942&did=2020D27607

[177] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z12943&did=2020D27608

[178] Deze paragraaf is deels gebaseerd op: E. Butter, R. v. Oordt en I. v.d. Valk (2020, nog te verschijnen), Vierde monitor moslimdiscriminatie.

Het regeerakkoord van het huidige kabinet is het eerste regeerakkoord waarin de discriminatie en uitsluiting van moslims expliciet werd genoemd: " Voor (..) moslimhaat (..) is geen plaats in onze samenleving."

Eind maart 2017 stuurde het demissionaire VVD-PvdA kabinet een brief naar de Tweede Kamer waarin onder andere gemeld werd dat vanaf 1 januari 2016 moslimdiscriminatie was toegevoegd aan de registratieformulieren van de antidiscriminatievoorzieningen.[179] In juli stuurde demissionair minister Asscher het onderzoek 'Oorzaken en triggerfactoren van moslimdiscriminatie' naar de Tweede Kamer.[180]

Op 4 november, het nieuwe kabinet was inmiddels van start gegaan, stelden PvdA, CDA, D66 en DENK tijdens het vragenuurtje in de Tweede Kamer mondelinge vragen aan minister Dekker over een actie van het extreemrechtse Pegida dat in Enschede een bouwlocatie met varkensbloed besmeurde.[181]

Eind 2017 vroeg DENK de regering in een motie om in Europees verband te pleiten voor een Europese alliantie tegen moslimdiscriminatie met gedeelde inzet en een gedeeld pakket van maatregelen.[182] Deze motie kreeg alleen steun van de PvdA.

In 2018 vielen de termen moslimhaat, islamofobie en moslimdiscriminatie diverse keren tijdens debatten, maar was er amper sprake van beleid of initiatieven uit de Tweede Kamer.
Op 26 april 2018 stuurde de minister van Binnenlandse Zaken een brief aan de Tweede Kamer. Het kabinet liet over het specifieke terrein van moslimdiscriminatie weten dat er een drietal overleggen waren georganiseerd tussen verschillende meldpunten moslimdiscriminatie/islamofobie om de samenwerking onderling te versterken. [183]

In 2019 was er meer aandacht voor moslimdiscriminatie. Dat gebeurde in moties van DENK, PvdA en GroenLinks. In maart vroeg Öztürk (DENK) om antisemitisme en moslimdiscriminatie te bestrijden, met gelijke voortvarendheid en middelen.[184] De motie kreeg steun van de fracties van de SP, PvdA, GroenLinks, PvdD, DENK, 50PLUS en D66; onvoldoende voor een meerderheid.

Succesvoller was een motie van Gijs van Dijk en Van den Hul (beiden PvdA) waarin de regering werd gevraagd in gesprek te gaan met vertegenwoordigers uit de islamitische gemeenschap met als doel specifiek beleid te ontwikkelen dat bijdraagt aan het tegengaan van discriminatie van moslims[185]. Deze motie werd aangenomen met steun van de fracties van SP, PvdA, GroenLinks, PvdD, DENK, 50PLUS, D66, VVD, CDA en ChristenUnie.

Nadat de Kamerleden Van den Berge (GroenLinks) en Azarkan en Kuzu (beiden DENK) in september het kabinet vroegen om een reactie op het rapport Alledaagse islamofobie van de stichting Meld Islamofobie[186], liet minister Koolmees de Kamer in een brief weten 'onverminderd stevig' in te zetten op het tegengaan van discriminatie, via een brede kabinetsaanpak.[187] Koolmees

[179] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-802933
[180] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-814857
[181] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-21-2.html
[182] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-20-1274.html
[183] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-156.html
[184] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20182019-62-6.html
[185] https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vkwrql0u6ez6
[186] https://www.meldislamofobie.org/app/uploads/2019/09/Rapport-Meld-Islamofobie_Alledaagse-Islamofobie-in-Nederland_-def_27092019.pdf
[187] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-161.html

schreef dat hij de signalen en cijfers over de aard en omvang van moslimdiscriminatie 'zorgelijk' vindt. Ook liet hij weten focusgroepen te organiseren 'met burgers met een diverse achtergrond om meer inzicht te krijgen in wat burgers op basis van ervaringen en opvattingen zien als mogelijkheden in de aanpak van moslimdiscriminatie.' Daarnaast kondigde hij aan invulling te zullen geven aan de eerdergenoemde motie van de leden Gijs van Dijk en Van den Hul door in gesprek te gaan met vertegenwoordigers van moslimgemeenschappen.

Tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken vroegen zowel GroenLinks als DENK aandacht voor moslimdiscriminatie. GroenLinks en het onafhankelijk kamerlid Van Kooten – Arissen dienden een motie[188] in waarin werd voorgesteld een jaarlijkse monitor islamofobie op te laten stellen. Zij onderbouwden dit als volgt: "overwegende dat er helaas nog regelmatig sprake is van discriminatie en dat vaak mensen uit minderheden hiervan slachtoffer zijn; constaterende dat er jaarlijks een Monitor antisemitische incidenten [door het CIDI, red] wordt uitgebracht; verzoekt de regering, om in overleg met betrokken partijen te komen tot een jaarlijkse monitor islamofobie."

Deze motie werd aangehouden.[189] Volgens Femke van Kooten om de term islamofobie te wijzigen in 'moslimhaat' of een andere term die het doel van de motie in haar optiek beter zou dekken dan islamofobie.[190]

Naar aanleiding van het aannemen van het initiatiefnota effectievere aanpak van antisemitisme van VVD en ChristenUnie deed Farid Azarkan (DENK) het voorstel een vergelijkbaar plan voor de aanpak van moslimdiscriminatie op te stellen. Hij deed dit tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Justitie [191]: "De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat de overheid terecht een aanpak heeft om antisemitisme aan te pakken; constaterende dat moslimdiscriminatie een groeiend en steeds groter probleem vormt binnen onze samenleving en vele Nederlanders pijn doet; verzoekt de regering, in analogie met de aanpak antisemitisme, te komen met een plan van aanpak om moslimdiscriminatie in Nederland te kunnen bestrijden en de Kamer hier binnen 6 maanden over te informeren; en gaat over tot de orde van de dag."

In een eerdere versie van de motie gebruikte Azarkan 'islamofobie' in plaats van 'moslim-discriminatie'. Minister Grapperhaus liet op 21 november weten er weinig zin in te hebben. Hij ontraadde de motie met het volgende argument: "Ik kan niet vaak genoeg in allerlei gezelschappen herhalen dat de regering voorstander is van een generieke benadering van discriminatie. Dat is één. En het antisemitismeplan is heel duidelijk een plan gericht op de specifieke problematiek die heel concreet dáár speelt. Daar houden we het ook bij."[192]

De motie van Azarkan kreeg alleen steun van D66, GroenLinks, SP, PvdA, 50PLUS, PvdD en DENK. Dat

[188] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-VII-17.html
[189] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019D44268&did=2019D44268
[190] https://twitter.com/FemkeMerel/status/1191359067991814152?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1191359067991814152&ref_url=https%3A%2F%2Fpublish.twitter.com%2F%3Fquery%3Dhttps%253A%252F%252Ftwitter.com%252FFemkeMerel%252Fstatus%252F1191359067991814152%26widget%3DTweet
[191] https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20191126/gewijzigde_motie_van_het_lid_4/document3/f=/vl3yq8q2u3zi.pdf
[192] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/972526ae-0863-49ea-ba2c-0671f8c3ef85

was onvoldoende.[193]

In 2019 werd ook het boerkaverbod aangenomen. Uit een zwartboek van de stichting Meld Islamofobie (september 2020) blijkt dat deze wet heeft geleid tot een toename van islamofobe uitingen jegens islamitische vrouwen. Zie verder over dit onderwerp de paragraaf over seksisme waarin het boerkaverbod uitgebreider besproken is. .

Tijdens een overleg van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap begin 2020 vroeg GroenLinks aan de onderwijsminister Slob en Engelshoven wat zij denken te gaan doen aan moslimhaat in het onderwijs. Minister Slob gaf hierop als antwoord: “Dat is een onderwerp dat nu nog meegaat bij wat we pesten noemen, maar we hebben wel een beetje een ongemakkelijk gevoel over of dit daar zo op deze wijze bij hoort. Het gaat namelijk soms een stuk dieper. Denk ook aan wat er rond antisemitisme plaatsvindt. We zijn aan het bekijken of er juist voor dit specifieke onderwerp een andere aanpak nodig is.”

In maart 2020 ontving de Tweede Kamer de studie “Speciale behoeften van slachtoffers van hate crime ten aanzien van het strafproces en de slachtofferhulp” van het WODC.[194] Hierin wordt ingegaan op de geringe meldingsbereidheid van hate crimes. Wat betreft de meldingsbereidheid onder moslims wordt als probleem opgemerkt dat de organisatiegraad onder moslims laag is en moslim-organisaties te veel verbrokkeld zijn.

In een voortgangsbrief[195] over de aanpak van discriminatie die de minister van Binnenlandse Zaken in juni 2020 naar de Tweede Kamer stuurde, bevestigde het kabinet nogmaals dat er invulling is gegeven aan de motie van Gijs van Dijk en Van den Hul (PvdA) van 13 maart 2019 waarin de regering werd opgeroepen om in gesprek te gaan met vertegenwoordigers van de islamitische gemeenschap om specifiek beleid te ontwikkelen tegen moslimdiscriminatie. In 2020 zijn door het ministerie van SZW in dit kader gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van moslimgemeenschappen. Daarnaast heeft het kabinet het Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS) verzocht een verkenning uit te voeren naar de maatregelen in andere Europese landen om moslimdiscriminatie tegen te gaan.

3.13. Discriminatie van Roma en Sinti

Op 12 juli 2018 stuurde de minister van Binnenlandse Zaken ‘Beleidskader gemeentelijk woonwagen- en standplaatsenbeleid’ naar de Kamer.[196] Dit beleidskader maakt het voor gemeenten onmogelijk het zogenaamde uitsterfbeleid voort te zetten, waarbij woonwagenstandplaatsen geheel verdwijnen. Het College voor de Rechten van de Mens heeft in verschillende zaken geoordeeld dat dit uitsterfbeleid discriminerend is, net als het zogenoemde afbouwbeleid. Het College voor de Rechten van de Mens vindt net als het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Hof van Justitie van de Europese Unie, dat woonwagenbewoners onder het juridisch begrip ‘ras’ vallen en dat zij niet anders dan woningzoekenden op de reguliere woningmarkt behandeld moeten worden. Dit betekent onder andere dat de afbouw van standplaatsen niet is toegestaan zolang er behoefte aan is en dat een woningzoekende Roma, Sinti of woonwagenbewoner binnen een redelijke termijn kans moet maken op een standplaats.

In maart 2019 verscheen het Besluit vaststelling beleidsregels inzake de subsidiëring van projecten en activiteiten ten behoeve van de participatie en emancipatie van de Sinti en Roma in Nederland. Er is

[193] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2019Z23240&did=2019D48094
[194] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-927342
[195] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-185.html
[196] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/

van een oorspronkelijk budget van ruim 4 miljoen nog 1,8 miljoen euro beschikbaar voor 7 verschillende thema's, waarvan het tegengaan van discriminatie en vooroordelen er één is.[197]

In juli 2020 stuurde minister Koolmees de 'Derde vervolgmeting naar de woon- en leefomstandigheden Roma en Sinti in Nederland' naar de Tweede Kamer.[198] Hierin wordt onder andere geconcludeerd "dat de sociale inclusie van Roma en Sinti achterblijft bij andere inwoners uit de gemeenten waar zij wonen. Op alle onderscheiden thema's is sprake van een grote achterstand en is er nog veel ontwikkeling nodig voordat gesproken kan worden over een gelijkwaardig en volwaardig burgerschap." Ook geven Roma en Sinti aan "tegengehouden te worden door een systeem van institutionele discriminatie en vooroordelen. Hierdoor hebben zij het gevoel tegengewerkt te worden om te stijgen op de maatschappelijke ladder."

3.14. Discriminatie op grond van beperking

Sinds 14 juli 2016 is in Nederland het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking van kracht.[199] In de eerste helft van 2018 zijn diverse maatregelen genomen om inclusie te bevorderen. In januari 2018 heeft minister Ollongren van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het 'Actieplan Toegankelijkheid voor de Bouw'[200] aan de Tweede Kamer gestuurd om de toegankelijkheid van gebouwen te verbeteren.

Op 27 maart 2018 liet de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid weten van plan te zijn om in de Participatiewet een loonkostensubsidie te vervangen door loondispensatie. Deze plannen zijn echter ongunstig voor werknemers met een beperking, volgens het College voor de Rechten van de Mens. Het voorstel heeft als gevolg dat mensen met een verminderde arbeidsproductiviteit minder pensioen kunnen opbouwen en geen toegang hebben tot werknemersverzekeringen. Het kabinetsvoorstel voor loondispensatie is volgens het College in strijd met het VN-verdrag handicap. Op 7 september 2018 liet de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid niet verder door te gaan met het uitwerken van loondispensatie en informeerde de staatssecretaris de Tweede Kamer over het brede offensief om tot meer banen te komen. Een element van dit brede offensief is om de rompslomp waar werkgevers die iemand met loonkostensubsidie aannemen in terechtkomen op te lossen.[201]

Op 13 juni 2018 stuurde de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het programma Onbeperkt Meedoen![202] naar de Kamer. Dit programma richt zich op de maatschappelijke terreinen die het meest betekenen in het dagelijks leven van mensen: bouwen en wonen, werk, onderwijs, vervoer, participatie en toegankelijkheid, zorg en ondersteuning en het Rijk als organisatie. Volgens de Rijksoverheid is het programma Onbeperkt meedoen! een praktische uitwerking van het VN-verdrag.

Op 31 oktober 2018 stuurde de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid een brief[203] aan de regering. Hierin presenteerde de staatssecretaris bevindingen die werden gedaan middels een

[197] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019D09570&did=2019D09570
[198] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020D30449&did=2020D30449
[199] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-1/
[200] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z00616&did=2018D01295
[201] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/
[202] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/programma-onbeperkt-meedoen
[203] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z19572&did=2018D51567

onderzoek van de Inspectie SZW naar de dienstverlening van zowel gemeenten als van het UWV. De belangrijkste conclusie die uit het onderzoek naar voren is gekomen, is dat de focus van gemeenten en het UWV ligt op het aan het werk helpen en niet zozeer aan het werk houden van jongeren met een beperking. Het belang van maatwerk wordt in de brief benadrukt maar voor het leveren hiervan worden meerdere belemmeringen genoemd. In de brief staat bijvoorbeeld dat er weinig aandacht is voor de arbeidsontwikkeling van de jongere met een beperking en dat er dus een gebrek aan nazorg is op dit gebied.

Op 15 oktober 2018 stuurt de minister van Binnenlandse Zaken een brief die de Tweede Kamer informeert over de uitkomsten van het overleg met belangenorganisaties van 6 september 2018, over de vraag of en hoe kiezers met een verstandelijke beperking geholpen zouden kunnen worden bij het stemmen. Er zijn volgens de minister zonder extra wetgeving verschillende maatregelen mogelijk, zoals meer en goede voorlichting over het stemmen en het instellen door gemeenten van mobiele stembureaus. Eerder waren in een brief van 15 juni 2018 al experimenten aangekondigd met 'early voting' om mensen met een beperking te kunnen ondersteunen. [204]

Een brief van 20 november bevatte achttien beleidsvoorstellen rond de volgende vier punten: het eenvoudiger maken van bestaande regelingen voor werkgevers en werkzoekenden; het werken aantrekkelijker maken voor mensen met beperkingen; werkgevers en werkzoekenden moeten elkaar gemakkelijker kunnen vinden; bijdragen aan duurzaam werk. [205]
Het College voor de Rechten van de Mens publiceerde in december 2018 een rapport met de zienswijze van het College over de eerste twee jaar sinds de ratificatie van het VN-verdrag in juli 2016.[206] Het College maakte zich in dit rapport onder andere zorgen over het verschil in mate van maatschappelijke ondersteuning per gemeente.[207] Een verhuizing heeft hierdoor gevolgen voor de geboden diensten en hulpmiddelen. Ook is de gezondheidszorg voor personen met een psychische beperking vaak niet tijdig beschikbaar. Er is nog geen sprake van een toename van het aantal personen met een beperking op de arbeidsmarkt. Ook de 'Wet passend onderwijs' heeft niet kunnen voorkomen dat een groot aantal kinderen met een beperking naar een instelling voor speciaal onderwijs moet.

Op 30 juni 2019 neemt de Tweede Kamer het initiatiefvoorstel van D66, GroenLinks en de PvdA[208] aan dat betrekking heeft op het toevoegen van handicap en seksuele gerichtheid als grond van discriminatie aan artikel 1 van de Grondwet.

Op 27 februari 2020 besprak de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties middels een kamerbrief de voortgang van het eerder genoemde 'Actieplan Toegankelijk voor de Bouw'. De minister geeft in de brief onder andere aan dat het als voorschrift in het 'Besluit bouwwerken leefomgeving' (Bbl) zal opgenomen worden dat voor het publiek toegankelijke gebouwen over een goed toegankelijke drempel beschikken. Dit is een drempel van maximaal 20 millimeter. Dit zou dan ook gaan gelden voor winkels en restaurants.

In de kamerbrief besprak de minister ook het rapport 'Maatwerk in wonen: Verkenning van de aard en omvang van zelfstandige woonwensen van mensen met een beperking'. Dit rapport is gebaseerd op onderzoek dat de minister gezamenlijk met de minister van VWS en de minister voor Milieu en Wonen heeft laten uitvoeren. Uit het rapport is naar voren gekomen dat " wie het zelfstandig wonen van mensen met beperkingen wil faciliteren, dat (steeds opnieuw) op maat moet doen. Met oog en oor voor collectieve patronen, maar vooral voor individuele behoeften." Knelpunten die het rapport

[204] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/
[205] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/
[206] https://mensenrechten.nl/nl/publicatie/38664
[207] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2018-deel-2/
[208] https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/32411_initiatiefvoorstel_bergkamp

naar voren brengt zijn onder andere “een te gering woningaanbod op de lokale woningmarkt, wachtlijsten voor aangepaste woningen, te hoge huur- en koopprijzen en het gebrek aan mantelzorg-, aanleun- en kangoeroewoningen. Daarnaast kan niet iedereen over adequate zorg, ondersteuning en of aanpassingen beschikken.”[209]

3.15. Leeftijdsdiscriminatie

Leeftijdsdiscriminatie komt relatief vaak in de Tweede Kamer aan de orde. Meestal gebeurt dit in het kader van discriminatie op de arbeidsmarkt.
In maart 2017 riep de SP de regering in een motie op te realiseren dat de Inspectie SZW de bevoegdheid krijgt om een boete op te leggen aan bedrijven die zich schuldig maken aan leeftijds-discriminatie. De motie kreeg geen meerderheid.
De minister van Justitie en Veiligheid stuurde op 5 december 2017 een brief aan de Tweede Kamer over de strafrechtelijke aanpak van leeftijdsdiscriminatie. Hij liet weten dat discriminatie op grond van leeftijd zoals dat nu geregeld is in de Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd bij de arbeid (Wgbl) volstaat om leeftijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt aan te pakken.
In opdracht van het College voor de Rechten van de Mens publiceert de Vrije Universiteit in 2018 een onderzoek naar leeftijdsdiscriminatie in vacatureteksten op het internet.[210] Van de ruim 1,8 miljoen unieke vacatureteksten, ging het in minstens 8.000 (0,44%) van de gevallen om directe discriminatie en minstens 61.000 (3,33%) om indirecte discriminatie.

In december 2018 werd een motie van 50PLUS aangenomen waarin de regering wordt opgeroepen het goede voorbeeld te geven en de ruimte voor (instroom van) 50-plussers bij de rijksoverheid maximaal te benutten.[211]

Tijdens een overleg over discriminatie op 14 februari 2019 heeft Krol (50PLUS) gevraagd om onderzoek naar het mechanisme achter veel voorkomende leeftijdsdiscriminatie. De minister liet een literatuuronderzoek doen en concludeerde op 11 november 2019 “dat er een relevant (internationaal) aanbod is van onderzoeken naar mechanismen achter leeftijdsdiscriminatie, met name op het terrein van de arbeid maar ook daarbuiten.”[212]

Op 4 december 2019 diende Henk Krol (Groep Krol/Van Kooten-Arissen) een amendement in om discriminatie op grond van leeftijd aan de grondwet toe te voegen. Hij deed dit bij de behandeling van het wetsvoorstel van D66, GroenLinks en PvdA om discriminatie op grond van handicap en seksuele gerichtheid aan de grondwet toe te voegen. Het amendement van Krol kreeg alleen steun van SP, DENK, SGP en 50PLUS.[213]
Een half jaar later, in juli 2020, formuleerde het CDA een motie waarin voorgesteld werd te onderzoeken op welke wijze het bestrijden van discriminatie op grond van leeftijd beter in beleid en in wet- en regelgeving verankerd kan worden. Deze motie is aangehouden (nog niet in stemming gebracht).[214]

---

209 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/02/27/kamerbrief-over-voortgang-actieplan-toegankelijkheid-voor-de-bouw

210 https://mensenrechten.nl/nl/nieuws/40000-tot-60000-vacatures-met-leeftijdsdiscriminatie-schrikken-oudere-werkzoekende-af

211 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29544-861.html

212 https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vl3jitvycnz7

213 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2019Z24163&did=2019D49883

214 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z11989&did=2020D25722

Ondertussen (van 3 april tot en eind mei 2020) werd een concept initiatiefwetsvoorstel strafbaarstelling leeftijdsdiscriminatie opengesteld voor internetconsultatie.[215] Deze wet moet de strafrechtelijke vervolging van leeftijdsdiscriminatie mogelijk maken, zoals dat al mogelijk is voor discriminatie op grond van ras, geslacht, godsdienst of levensovertuiging, seksuele gerichtheid of lichamelijke, psychische of verstandelijke beperking.

[215] https://radar.nl/publicaties/stemmingen-en-koersen-2020-1/

BIJLAGE:
DISCRIMINATIE EN RACISME IN DE VERKIEZINGSPROGRAMMA'S 2017

In 2017 analyseerde Ewoud Butter voor het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) alle verkiezingsprogramma's op verschillende thema's, waaronder de aanpak van discriminatie.[216] De tekst in deze bijlage is hieruit grotendeels afkomstig.

Gronden van discriminatie

Sommige partijen vragen de aandacht voor specifieke vormen van discriminatie.

- Zo wijzen de ouderenpartij 50PLUS, D66 en GroenLinks op leeftijdsdiscriminatie.
- De SP accepteert geen loondiscriminatie of discriminatie op andere gronden. Ook ziet de SP het tegengaan van segregatie als onderdeel van het tegengaan van discriminatie.
- De ChristenUnie, D66, GroenLinks en de PvdA vragen aandacht voor (de registratie van) moslimdiscriminatie. DENK spreekt over islamofobie en vraagt aandacht voor afrofobie; het CDA wil de discriminatie van christenen en moslims zwaarder bestraffen.
- GroenLinks, D66 en PvdA willen attentie voor de discriminatie van LHBTI-ers en trans personen. DENK vraagt aandacht voor homofobie en GroenLinks voor discriminatie van mensen met een intersekse conditie.
- De PvdD is tegen geslachtsregistratie. D66 wil gendersensitief beleid: D66 is tegen onnodige geslachtsregistratie.
- GroenLinks, D66 en de PvdD vragen aandacht voor discriminatie van mensen met een beperking.
- Het CDA, de ChristenUnie, de PvdA, de SGP, DENK, GroenLinks, D66 en VNL vragen aandacht voor antisemitisme. De ChristenUnie en VNL willen meer aandacht voor de beveiliging van de Joodse gemeenschap. De ChristenUnie stelt voor dat de overheid structureel met een substantiële, financiële bijdrage de beveiliging van Joodse scholen en synagogen ondersteunt. De SGP wil dat de overheid niet accepteert dat er op scholen problemen zijn bij het aan de orde stellen van de Holocaust. Ook bij de inburgering en de Nationale dodenherdenking moet nadrukkelijk stil worden gestaan bij de Holocaust en antisemitisme. De SGP wil verder dat de overheid optreedt wanneer personen of zenders Jodenhaat aanwakkeren en dat Nederland en de Europese Unie ervoor zorgen dat er geen subsidie wordt verstrekt om antisemitische Palestijnse schoolboeken te maken en te verspreiden.

Registratie, wetgeving en handhaving

- De PvdA, GroenLinks en D66 willen een wettelijk verbod op (trans)genderdiscriminatie in de Algemene wet gelijke behandeling opnemen. GroenLinks wil ook discriminatie van mensen met een intersekse conditie expliciet verbieden. 50PLUS wil dat leeftijds-discriminatie via alle wet- en regelgeving, landelijk en lokaal, onmogelijk wordt.
- GroenLinks, de SP en de PvdD stellen voor dat in artikel 1 van de Grondwet over gelijke behandeling expliciet wordt gemaakt dat ook discriminatie op grond van seksuele gerichtheid, genderidentiteit niet is toegestaan. GroenLinks en de SP willen hier ook op grond van leeftijd en handicap aan toevoegen. De ChristenUnie wil dat artikel 1 van de grondwet wordt uitgebreid met handicap of geaardheid.

[216] E. Butter (2017), Wat zeggen de verkiezingsprogramma's over immigratie, integratie, discriminatie en tegengaan van radicalisering?. Utrecht: KIS.

- De PvdD stelt voor in de wet de term ‘hetero- of homoseksuele gerichtheid’ te vervangen door ‘seksuele gerichtheid’.
- DENK pleit voor het invoeren van een zogenaamd R-register voor aantoonbaar discriminerende uitingen, zodat werken bij de overheid voor mensen die discrimineren moeilijker wordt.
- GroenLinks en de PvdD willen een hogere strafmaat voor discriminerend geweld, bedreigingen en intimidatie en stelt voor dat alle politieregio’s geweld tegen homo’s, lesbiennes, biseksuelen, transgender en intersekse personen gaan registreren.
- Racisme moet volgens de PvdA als hate crime worden behandeld, waardoor de straffen voor de daders verhoogd kunnen worden. Ook wil de PvdA voorlichting over seksuele diversiteit overal in het onderwijs verplicht stellen en een effectievere aanpak van pestgedrag.
- De PvdA wil laagdrempelige online meldpunten en de mogelijkheid creëren om uitgaansgelegenheden die het te bont maken, hun exploitatievergunning te kunnen afpakken.
- GroenLinks wil dat de nationale aanpak van discriminatie en racisme wordt versterkt. Aan antidiscriminatievoorzieningen wordt meer bekendheid gegeven, de drempel voor melden van discriminatie wordt verlaagd.
- DENK pleit voor het invoeren van een Racisme politie door 1000 agenten op te leiden als discriminatie experts. Ook de PvdA pleit voor meer inzet op de bestrijding van discriminatie door meer gespecialiseerde agenten.
- DENK is voor het opleggen van een Educatieve Maatregel Discriminatie (EMD) na veroordelingen voor discriminatie, zodat racisten hun leven kunnen beteren.
- DENK wil verder een contacttaakstraf invoeren, waarbij mensen die discrimineren verplicht in contact moeten treden met de groep mensen die zij hebben gediscrimineerd.
- De PvdA en GroenLinks willen dat het voor slachtoffers gemakkelijker wordt melding te doen bij de politie en dat de politie en het Openbaar Ministerie meer armslag krijgen om de daders van racisme en discriminatie op te sporen en te vervolgen.

Discriminatie op de arbeidsmarkt

Veel aandacht was er in de verkiezingsprogramma’s voor discriminatie op de arbeidsmarkt.

- De SP, GroenLinks en de PvdA willen dat de arbeidsinspectie meer middelen en mogelijkheden krijgt om discriminatie op de arbeidsmarkt aan te pakken.
- Ook wil de SP bedrijven die discrimineren benoemen en veroordelen, de PvdA pleit voor ‘naming and shaming’ van de ergste overtreders en GroenLinks wil dat bedrijven die veroordeeld zijn voor discriminatie tijdelijk worden uitgesloten van overheids-aanbestedingen.
- GroenLinks pleit voor de inzet van mystery-sollicitanten en DENK is voorstander van het laten uitvoeren van loksollicitaties, zodat gecontroleerd kan worden op discriminatie bij werving.
- DENK is verder voor een gesanctioneerde verplichting van scholen en de overheid om stageplaatsen te vinden voor studenten en voorstander van een quotumregeling voor stageplaatsen bij bedrijven met meer dan 25 werknemers.
- D66 vindt dat discriminatie uiteindelijk wordt opgelost op de werkvloer en in de dagelijkse omgang tussen werkgevers en werknemers en werknemers onderling. Maar de overheid kan investeren in goed onderwijs, in onderwijs met tweede en derde kansen en in een gedegen studiekeuze en goede sollicitatievaardigheden bij de betrokkenen. Ook kan de overheid als werkgever het goede voorbeeld geven door een actief diversiteits- en antidiscriminatiebeleid.

- D66 is voor experimenten om te komen tot neutrale sollicitatie- en promotieprocedures. De ChristenUnie wil anoniem solliciteren mogelijk maken en GroenLinks stelt voor dat de overheid bij de eigen vacatures het voortouw neemt bij het gebruik van anoniem solliciteren. De PvdA gaat op dit punt verder: de sociaaldemocraten willen dat anoniem solliciteren de norm wordt bij alle overheden en (semi) publieke instellingen.

Etnisch profileren

- De PvdA, D66, SP, GroenLinks, DENK en de ChristenUnie zijn van plan etnisch profileren tegen te gaan, onder andere door meer te doen aan diversiteitsbeleid bij de politie.
- De PvdA wil verder een cultuuromslag bij de politie en andere overheidsdiensten om etnisch profileren te voorkomen. Dat kan door middel van een betere selectie, meer training en kennis bij het politiekorps.
- De SP en GroenLinks denken aan het beter scholen van agenten om etnisch profileren te bestrijden.
- GroenLinks, D66 en DENK willen etnisch profileren tegengaan door de politie op stopformulieren te laten registreren wat de reden is waarom iemand staande wordt gehouden.
- DENK is voorstander van een landelijk Meldpunt Politiefunctioneren en DENK stelt verder een onafhankelijk onderzoek voor naar etnisch profileren bij de belastingdienst, gemeenten, de FIOD en de inspectie SZW.
- GroenLinks wil dat klachtenprocedures bij de politie transparanter worden en de klachtencommissies diverser en onafhankelijker worden.
- VNL ten slotte vindt dat politiemedewerkers niet belast moeten worden met richtlijnen over etnisch profileren.

Koloniaal verleden/ slavernijverleden

DENK, de PvdA, D66, GroenLinks en de ChristenUnie vinden dat er meer aandacht voor het koloniaal verleden en/of slavernijverleden van Nederland moet komen.

- De ChristenUnie wil meer aandacht voor het slavernijverleden van Nederland, D66 vraagt meer aandacht voor de gezamenlijke geschiedenis, inclusief bijvoorbeeld de zwarte bladzijden van kolonialisme en slavernij en DENK pleit voor het stimuleren van een ‘kleurrijk’ en eerlijker perspectief in de geschiedschrijving, door het opzetten van een faculteit voor Afro-Caribische en Indische geschiedschrijving. Ook wil DENK straatnamen, bruggen, tunnels en musea dekoloniseren en kolonisatoren niet meer vereren.
- De PvdA wil met kenniscentrum NiNsee (over het slavernijverleden) gesprekken en ontmoetingen organiseren ter bestrijding van vooroordelen.
- GroenLinks wil dat het Sinterklaasfeest een inclusief feest voor iedereen wordt. Naar racisme verwijzende elementen passen hier niet bij. De overheid faciliteert het gesprek met en in scholen, intochtcomités, bedrijven, verenigingen, de publieke omroep en andere actoren over aanpassing van de figuur Zwarte Piet. DENK spreekt zich uit voor het afschaffen van de racistische elementen in de karikatuur van Zwarte Piet.
- DENK en GroenLinks pleiten voor formele excuses voor ons slavernijverleden en koloniale verleden. GroenLinks wil dat alle oorlogsgetroffenen uit voormalig Nederlands-Indië erkenning, rechtsherstel en compensatie krijgen. Ook andere slachtoffers van ons koloniale verleden moeten van GroenLinks erkenning krijgen. DENK spreekt over de koloniale bezetting van Indonesië en de politionele acties en pleit voor herstelbetalingen in de vorm van het door de regering onderhouden van slavernij-erfgoed.

- DENK stelt verder voor de relatie met Suriname te verdiepen, eerlijkere vliegticketprijzen tussen Nederland en Suriname te realiseren, de 100%-controle van passagiers die naar Nederland vliegen vanuit Suriname te stoppen en de archieven open te stellen en de Nederlandse rol in de coup van Bouterse en de Binnenlandse Oorlog te onderzoeken.
- DENK is voorstander van een onafhankelijk onderzoek naar het Nederlandse handelen in Indonesië in de jaren 1945-1950, van een ruimhartige tegemoetkoming voor (nakomelingen van) slachtoffers van Nederlands oorlogsgeweld en (nakomelingen van) mensen die zijn benadeeld als gevolg van de Indische Kwestie. Ook is DENK voor het aanbieden van excuses voor het feit dat de door Nederland ondersteunde Molukse wens voor onafhankelijkheid onmogelijk te verwezenlijken was
- DENK is voor een onafhankelijk internationaal onderzoek naar de toedracht en schaal van de Armeense kwestie.
- GroenLinks pleit voor een nationaal museum, waar ruime aandacht is voor het slavernijverleden, koloniale verleden en de geschiedenis van migratie in Nederland.